

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Bakalářská práce

Osobní asistence jako jedna z cest k naplňování
lidských práv člověka s postižením

Jitka Štanglová, DiS.

Katedra: Filosofie a teologie

Vedoucí práce: Mgr. Petr Jandejsek, M.A.

Studijní programu: Sociální práce

Obor: Pastorační a sociální práce

Praha 2009

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto písemnou bakalářskou práci s názvem Osobní asistence jako jedna z cest k naplňování lidských práv člověka s postižením, napsala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů.

Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti ke studijním účelům.

V Praze 8. června 2009

Štanglová Jitka, DiS.

ANOTACE

Bakalářská práce se zabývá tématem Osobní asistence jako jedna z cest k naplňování lidských práv člověka s postižením. Cílem této práce je prokázat, že osobní asistence je vhodným prostředkem k naplňování potřeb a práv lidí se zdravotním postižením. Předpokladem práce je, že osobní asistence umožňuje lidem žít běžným životem ve společnosti. Tento cíl se promítá v teoretické části, která seznamuje s bližší problematikou. Dále ho vymezuje praktická část, kdy se svého cíle se snažím dosáhnout pomocí kvantitativního výzkumu formou dotazníku. Dotazníkové šetření proběhlo s klienty občanského sdružení Asistence. Dotázaní respondenti odpovídali na 12 položených otázek. V dotazníku byly dvě stěžejní otevřené otázky, které přinesly práci dosažení cíle.

Klíčová slova: potřeby, lidská práva, osobní asistence, vztah, hranice, etický kodex

ANNOTATION

The bachelor thesis is about Personal assistance as one of the ways toward fulfilling human rights of a person with special needs. The aim of the thesis is demonstration personal assistance as a suitable tool for fulfilling needs and rights of a person with special needs. The hypothesis of the work is that personal assistance allows people with special needs living ordinary life in the society. The theoretical part contains orientation in this topic. The practical part contains qualitative questionnaire to endorse the aim of the thesis. The questionnaire contains 12 questions and was filled in by clients of non-government organization Asistence.

Keywords: needs, human rights, personal assistance, relationship, borders, ethics code

Chtěla bych poděkovat mému vedoucímu práce Mgr. Petru Janděskovi, M.A. za cenné rady, trpělivost a odborné vedení, kolegovi Bc. Michalu Pragerovi za věcné připomínky, kolegyni Evě Pilátové, DiS. za pomoc s překladem anotace, kolegyni Mgr. Ivetě Lomákové a asistentce Marii Petrovičové za pomoc při vyplňování dotazníků.

Obsah

ÚVOD.....	6
1.POTŘEBY A PRÁVA LIDÍ SE ZDRAVOTNÍM POSTIŽENÍM.....	8
1.1 Význam potřeb.....	8
1.2 Potřeby a lidská práva.....	10
1.3 Význam lidských práv.....	12
1.4 Lidská práva v sociálních službách.....	14
1.5 Lidská práva v dokumentech.....	15
1.5.1 Úmluva OSN o právech se zdravotním postižením.....	15
1.5.2 Charta práv tělesně postižených.....	19
2. OSOBNÍ ASISTENCE.....	20
2.1 Osobní asistence ve světě.....	20
2.2 Osobní asistence v ČR.....	22
2.3 Osobní asistence dnes.....	24
2.3.1 Zákon o sociálních službách.....	24
2.3.2 Příspěvek na péči.....	25
2.4 Vymezení osobní asistence.....	27
2.4.1 Typy osobní asistence.....	30
2.4.2 Osobní asistence a Pečovatelská služba.....	33
2.5 Osobní asistent	33
2.5.2 Náplň práce a peněžní ohodnocení.....	35
2.6 Klient.....	36
3. VZTAH KLIENT A OSOBNÍ ASISTENT.....	37
3.1 Co je vztah?.....	37
3.2 Vztah mezi klientem a osobním asistentem.....	37
3.3 Hranice ve vztahu.....	39
3.3.1 Hranice při pomáhání.....	40
3.3.2 Hranice jako ochrana.....	41
4. VZTAHY MEZI OSOBNÍ ASISTENCÍ A LIDSKÝMI PRÁVY.....	43
4.1 Etický kodex.....	43
5. PRAKTICKÁ ČÁST.....	46
5.1 Úvod.....	46
5.2 Vyhodnocení dotazníku.....	47
ZÁVĚR.....	56
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:.....	58
PŘÍLOHY.....	1
1 Setkání s osobním asistentem.....	1
2 Dotazník.....	3

ÚVOD

„ Daruješ-li člověku rybu, nakrmíš ho na den, naučíš-li ho lovit, dáš mu potravu pro celý život.“ čínské přísloví

Osobní asistence je pro člověka se zdravotním postižením jednou z možností, jak se dostat k samostatnému životu a může být vhodnou kompenzací jeho postižení. Tato práce se zabývá tématem osobní asistence jako jednou z cest k naplňování lidských práv člověka s postižením. Cílem je prokázat, že osobní asistence je vhodným prostředkem k naplňování potřeb a práv lidí se zdravotním postižením. Předpokladem je umožnění běžného života ve společnosti.

Osobní asistencí se zabývám téměř dva roky ve své profesní praxi, která se týká koordinování osobních asistentů. Pracuji v občanském sdružení Asistence, jehož cílovou skupinou jsou lidé s tělesným a kombinovaným postižením. Zde jsem si uvědomila, že by bylo vhodné napsat tuto práci a pomoci tak rozšířit znalosti a názory na tuto problematiku.

Jako hlavní metodu jsem si zvolila kritickou práci s odbornou literaturou. Má práce je rozdělena do dvou částí a to teoretické a praktické. Teoretická část se dělí na čtyři kapitoly, v první se zabývám potřebami a právy lidí se zdravotním postižením. Narážím zde na skutečnost, jak je důležité umět popsat svoji potřebu a zároveň vědět, že na ni mám právo a že mi může být poskytnuta. Dále se zaměřuji na reflexi lidských práv, která jsou realizována službou osobní asistence a promítají se do všech souvisejících oblastí. Začleňování lidí s postižením do společnosti je důležité a může být realizováno například i právem na rovnost příležitostí na otevřeném trhu práce.

Druhá kapitola je zaměřena na téma Osobní asistence, v které chci potvrdit zde uvedený cíl a demonstrovat ji jako vhodný prostředek pro lidi s postižením. Nejprve uvádí historický exkurz, jak osobní asistence vznikala a jak tato její historie je pro samotnou dnešní osobní asistenci důležitá. Dále představuje osobní asistenci jako sociální službu zakotvenou v Zákoně o so-

ciálních službách č. 108/2006 Sb. Účinný od 1.1. 2007. Také nastiňuje, kdo je osobní asistent a jaké jsou požadavky na jeho práci a kdo je klient této služby.

Třetí kapitola zpracovává téma vztahu osobního asistenta a klienta, kdy právě v tomto místě se protíná naplnění práv a potřeb klienta vedoucí k jeho samostatnosti, a tím pádem lze hovořit o zkvalitnění života jedince. Osobní asistent je právě ten pomocník, který utváří člověku s postižením prostředí pro naplňování jeho práv a potřeb. Mezi jím a klientem musí být různé zásady a hranice a také si oba musí v rámci svého partnerství umět sdělit klady a zápory svého vztahu. Oběma těmito lidem může pomáhat vlastní osobní zkušenost a možnost konzultovat své problémy s odborníky. Příkladem z praxe je příběh klientky Pražské organizace vozičkářů, který se můžete dočíst v příloze 1. Je to jeden z mnoha kamínek v mozaice, které kolem sebe vidím a také vhodně demonstruje cíl mé práce.

Ve čtvrté kapitole ukazují na vzájemné vztahy osobní asistence a lidských práv. Tento výklad bych chtěla doplnit v praktické části dotazníkem, který obsahuje vybrané otázky spjaté s tématem.

Každý člověk s postižením má právo na sebeurčení, sebeúctu a důstojnost. Je důležité, aby o nich věděli, byli o nich vzděláváni a aby je lidé kolem nich dodržovali. Tím myslím hlavně pracovníky (v ústavech, školách) a rodiče či další lidé, kteří se o ně starají. Lidé s postižením to mají těžší a je potřeba jim dát šanci k jejich soběstačnosti a samostatnosti.

1. POTŘEBY A PRÁVA LIDÍ SE ZDRAVOTNÍM POSTIŽENÍM

V této kapitole se budu věnovat specifikům rozpoznávání potřeb lidí se zdravotním postižením. Tito lidé si některé ze svých potřeb nedokážou naplnit sami a potřebují k tomu druhou osobu, která mu v jeho potřebách vyhoví.

1.1 Význam potřeb

Potřeby jsou pohnutkou organismu, nutností organismu. Není to pouze něco, co organismu člověka chybí, čeho má nedostatek, ale rovněž znamená něco, k čemu člověk skrze ni směřuje, co člověka aktivizuje. Hartl definuje potřebu (need) jako „ nutnost organismu něco získat nebo něčeho se zbavit; stav lidského organismu, která znamená porušení vnitřní rovnováhy nebo nedostatek ve vnějších vztazích osobnosti.“¹

Potřeby chápeme jako určitý způsob začleňování do světa, jako určitá schémata a součást způsobů interakce člověka se světem. Členěním a systemizací základních potřeb se zabývala a zabývá řada autorů (Murray, Maslow, Madsen, Dunovský aj.).² A. Maslow na základě výzkumu a zkušeností sestavil „ pyramidu“ – hierarchický systém potřeb, seřazený podle důležitosti uspokojení, podle prožívání naléhavosti a principu. Potřeby v tomto systému uvedené jako vyšší jsou uspokojovány teprve tehdy, když jsou alespoň do určité míry uspokojovány potřeby nižší.

„Maslowovo uspořádání potřeb od „nižších“ (základních) k „vyšším“:
Fyziologické potřeby: potraviny, nápoje, spánku, odpočinku, sexu
Potřeby jistoty: bezpečí, ochrany, péče a pomoci,
Potřeby náležitosti a lásky: přijetí druhými, přátelství a lásky,
Potřeby sebeoceny a úcty, uznání a prestiže,
Potřeby sebeaktualizace (seberealizace): potřeby realizovat plně svůj poten-

¹ Hartl, P., Hartlová, H., Psychologický slovník, portál Praha, 2000, str 444

² Matoušek, O. a kol., Metody a řízení sociální práce, portál Praha, 2001, str 207-208

ciál produkce a tvořivosti, jakož i „potřeby růstu“ (rozumí se rozvoje osobnosti), k nimž patří i potřeby poznávání a estetických zážitků.³

Když mluvíme o potřebách, říkáme vlastně, že něco je nutné pro dosažení jiného. Potřeby jsou prostředky k dosažení jiných požadovaných cílů. Konkrétním cílem jsou nárokováná práva a zde spočívá základní spojnice mezi potřebami a právy v praxi sociální práce. Pokud sociální pracovník zajišťuje uspokojení relevantních potřeb klientů, může mluvit o tom, že jim asistuje v dosažení jejich práv. Musíme si uvědomit, že práva jsou univerzální. Znevýhodněné osoby však mají k dosažení všeobecných práv ztíženou cestu. Úkolem sociální práce je v tomto smyslu kompenzovat znevýhodnění – vytvořit rovné příležitosti. ⁴Každý sociální pracovník se musí učit identifikovat otázky lidských práv, jež jsou skryté za klientovými vyjádřeními o potřebách. Toto naplnění potřeb lze potom přetlumočit do jazyka práv a v některých případech posílit jejich vymahatelnost od další instance, např. státu. Práva tedy korespondují s lidskými potřebami a je třeba podporovat a opatrovat.⁵

Z lidských práv vychází etický přístup, který s sebou nese respekt ke každému člověku jako jedinečné bytosti – bez rozdílu a výjimky. Zdůrazňuje lidskost v jednání sociálního pracovníka s klientem, kterého je třeba vnímat jako celistvou bytost s mnoha potřebami a právy. Vede ke snaze vytvořit podmínky pro to, aby lidé mohli důstojně žít jako lidé a mohli plně dosáhnout svého lidského potenciálu.⁶

Důležité je zabezpečit člověku základní životní potřeby, a to jak fyziologické (například příjem potravy, toaletu, polohování, hygienu, dále dopomoc při obstarání domácnosti, při nákupu, pochůzkách, atp.) tak sociální

³ Nakonečný, M., Úvod do psychologie, Academia 2003, str. 209

⁴ Jandejsek, P., Kombercová, Z. a kol., in Fischer, O., Milfait, R. a kol., Etika pro sociální práci, Jabok 2008, str. 108-109

⁵ Tamtéž

⁶ Tamtéž

(např. při vzdělávání a výkonu povolání, při kulturních a sportovních činnostech i například při výchově dětí).⁷

Z výše uvedeného vyplývá fakt, že osobní asistence může být pomocníkem k dosažení práv a potřeb klienta a nutným vyrovnáním příležitostí k běžnému životu, které jsou oproti většinové populaci sníženy zdravotním postižením nebo jinou příčinou. Osobní asistence pomáhá řešit tento sociální handicap, kdy díky ní mohou být naplněny i potřeby sociální a kulturní,

1.2 Potřeby a lidská práva

Prostřednictvím potřeb mohou být realizována lidská práva, jak již je psáno výše, kdy osobní asistent může hájit práva klientů. Dále se touto problematikou zabývá princip rovných práv.

Princip rovných práv znamená, že potřeby každého jednotlivce jsou stejně důležité a tyto potřeby musí být ve společnosti základem pro plánování. Všechny zdroje musí být dostupné každému. Osoby se zdravotním znevýhodněním jsou především občané a mají právo žít ve své původní komunitě. Měly by dostávat takovou podporu, jakou v rámci standardních struktur vzdělávání, zdravotní péče, zaměstnávání a sociálních služeb potřebují. Když osoby se zdravotním postižením dosáhnou stejných práv, měly by také mít stejné povinnosti. Jako součást procesu vyrovnání příležitostí by měla být provedena opatření pomáhající osobám se zdravotním znevýhodněním přijmout plnou odpovědnost členů společnosti.⁸

Osobní asistent může pomoci klientovi obhajovat jeho lidská, občanská, ženská či mužská, náboženská a jakákoliv jiná práva jako všichni ostatní. Znamená to, že osobní asistent umožní svou pomocí, aby se uživatel zúčastnil důležitých schůzek, aby byl včas a dobře informován, aby zúčastněné strany dobře rozuměly klientovým názorům, postojům a vůli atd., atd.⁹

⁷ Hrdá, J., Osobní asistence příručka postupů a rad pro osobní asistenty, POV 1997, str. 6

⁸ Koláčková J., Kodymová P. In Matoušek a kol., Sociální práce v praxi, portál 2005, str. 92

⁹ Hrdá, J., Osobní asistence příručka postupů a rad pro osobní asistenty, POV 1997, str.

Základní potřeby a lidská práva jsou propojeny a navzájem se podpírají. Práva jsou reflektované potřeby - potřeby, které si uvědomujeme a které zároveň uznáváme a respektujeme u svých bližních. A služby jsou, v tomto řetězci, dobré jedině tehdy, pokud vedou zpět k základním, vitálním lidským potřebám. Vztah, o němž hovoříme, lze vyjádřit následujícím způsobem: potřeby → nároky (požadavky) práva → služby → potřeby.¹⁰

Je dobré si uvědomit, když s klienty hovoříme o jejich potřebách, zvažujeme vlastně to, co jim chybí k možnosti plněji prožívat vlastní život. Pociťované potřeby nejsou cílem, ale projevem toho, že některá jejich lidská práva jsou potlačena, a tak v jistém ohledu nejsou schopni plně prožívat svůj život. Zde hledíme spojnicí mezi potřebami a právy. Učit se identifikovat otázky lidských práv skryté za klientovými vyjádřeními o potřebách!¹¹

1.3 Význam lidských práv

Jandejsek uvádí: „*Lidská práva jsou tím, na co máme nárok, abychom se mohli jako lidé plně rozvíjet podle vlastního potenciálu. Lidská práva jsou práva, která náleží každému člověku právě proto, že je člověkem. Zároveň je třeba říci, že lidská práva nejsou totožná se vším, co by si člověk pro sebe chtěl nárokovat.*“¹²

Kofi Annan, bývalý generální tajemník Organizace spojených národů, shrnuje: „*Lidská práva odpovídají rozumu i požadavku svědomí. Neodmyslitelně patří k člověku. Lidská práva jsou práva, která náleží každému člověku proto, že je člověkem. My všichni máme nárok na lidská práva. Jednoho bez druhého by nemělo smysl.*“¹³

58-59

¹⁰ Matoušek, O. a kol., *Metody sociální práce*, portál 2003, str. 226

¹¹ Jandejsek, P. in O.Fischer, R.Milfait a kol., *Etika pro sociální práci*, Jabok 2008, str. 109

¹² Jandejsek, P. in O.Fischer, R. Milfait a kol., *Etika a lidská práva v sociální práci*, Jabok 2008, str. 53

¹³ Jandejsek, P. Kombercová, Z. in Fischer, O., R. Milfait a kol., *Etika pro sociální práci*, Jabok 2008, str. 94-95

Lidská práva náleží každému člověku právě proto, že je člověkem. Platí pro všechny stejně, pro každého jedince bez rozdílu rasy, barvy pleti, pohlaví a jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního nebo sociálního původu, rodu nebo jiného postavení. Tato univerzálnost však neomezuje rozmanitost jednotlivců nebo kultur. To znamená, že nikdo o svá práva nesmí přijít, i když za určitých okolností mohou být pozastavena či omezena – ovšem ne všechna, např. pokud někdo spáchal zločin a je mu odňata svoboda volného pohybu, neznamená to, že může být šikanován a mučen. Práva jsou vzájemně závislá a provázaná, nelze je vnímat izolovaně.¹⁴

Úroveň přístupu k lidským právům u znevýhodněné skupiny tedy bývá obecně nižší než u většinové společnosti. Znevýhodnění samo o sobě sice nezakládá zvláštní práva, ale právě kvůli stížené z možnosti realizovat plně vlastní lidský potenciál např. účastnit se na společenském životě, je třeba prosazovat speciální práva znevýhodněných skupin jako kompenzaci jejich znevýhodnění.¹⁵

V moderně pojatých sociálních službách převládá *model sociálního začlenění*. To znamená, že uživatel sociální služby přestává být pasivním příjemcem péče, ale stává se aktivním partnerem v procesu plánování a poskytování služby. Důraz je tedy kladen na začlenění do běžného prostředí, na vytvoření životních podmínek, které jsou srovnatelné s životními podmínkami lidí bez zdravotního nebo sociálního znevýhodnění. Sociální služba musí uživateli umožnit žít způsobem, který je ve společnosti považován za běžný. Uživatel je v rámci moderních sociálních služeb respektován především jako občan a jako dospělá osoba. Tento přístup vede i ke zvýšené pozornosti k dodržování práv uživatelů, dětí i dospělých. Celkově lze říci, že v rámci

¹⁴ Jandejsek, P., Kombercová, Z. a kol., in Fischer, O., Milfait, R. a kol., Etika pro sociální práci, Jabok 2008, str. 108-109

¹⁵ Jandejsek, P. in O.Fischer, R.Milfait a kol., Etika pro sociální práci, Jabok 2008, str. 54

moderních sociálních služeb je naplňování práv uživatelů jedním z hlavních ukazatelů kvality služby.

Zvýšený důraz na naplňování práv osob s postižením lze zaznamenat i v mezinárodním měřítku. V roce 2006 byly přijaty dva klíčové dokumenty: Úmluva o právech osob s postižením a Akční plán na podporu práv a plného zapojení osob se zdravotním postižením do společnosti: zlepšení kvality života osob se zdravotním postižením v Evropě 2006 – 2015. Základní myšlenky těchto dokumentů se promítají i do zákona o sociálních službách i do standardů kvality zakotvených ve vyhlášce č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách.¹⁶

1.4 Lidská práva v sociálních službách

Základní lidská práva náleží každému bez rozdílu. Ukazuje se ale, že některé skupiny osob (např. osoby se zdravotním či mentálním postižením, senioři, osoby nacházející se v tíživé sociální situaci), přestože tato práva mají, jsou schopny je realizovat pouze s pomocí ostatních lidí. Jde většinou o práva, která my považujeme za samozřejmou součást života (vybíráme si, kde budeme bydlet, s kým se budeme stýkat, jak budeme trávit volný čas atd.), že si v běžných situacích jejich existenci většinou ani neuvědomujeme. Problém začneme cítit teprve ve chvíli, kdy někdo druhý naše práva začne porušovat. Snaží-li se někdo omezit naši svobodu, volný pohyb, soukromí našeho domova, způsob trávení volného času nebo možnost nakládání s naším majetkem, začneme svá práva bránit. Možnost bránit se je u některých lidí značně omezená, často si ani svá práva neuvědomují a pasivně přijímají co je jim nabídnuto, poskytnuto, umožněno. Sociální služba by měla směřovat k tomu, aby i uživatelům připadalo naplňování jejich práv jako samozřejmost, jako součást jejich běžného života.

¹⁶ Standardy kvality sociálních služeb, Výkladový sborník pro poskytovatele, 2007, str. 30-31

Pro zdůraznění toho, že i lidé s postižením či osoby ohrožené sociálním vyloučením mají právo na naplňování všech svých práv a svobod, se objevují pojmy jako *právo na život v prostředí*, *právo účastnit se společenského života*, *právo volby*, *právo na přiměřené riziko* atd. Tato práva většinou nenajdeme vyjmenována v žádné závazné úmluvě, ale pokud dochází k jejich porušování či omezování znamená to většinou i porušení základních práv, která již ochranu požívají. To, že výše uvedená práva nebyla a nejsou vždy dostatečně respektována, si uvědomují organizace zabývající se právy lidí s postižením, ale roste i mezinárodní uvědomění, že současné úmluvy týkající se ochrany lidských práv plně nechrání osoby s postižením, a ty jsou nadále diskriminovány.¹⁷

Standardy kvality sociálních služeb také věnují určitou část tématu Ochrany práv osob. Uvádějí, že poskytovatel má písemně zpracována vnitřní pravidla pro předcházení situacím, v nichž by v souvislosti s poskytováním sociální služby mohlo dojít k porušení základních lidských práv a svobod osob, a mají upravený postup, pokud k porušení těchto práv osob dojde, dle těchto pravidel poskytovatel postupuje. Dále v těchto vnitřních pravidlech vymezuje situace, kdy by mohlo dojít ke střetu jeho zájmů se zájmy osob, kterým poskytuje sociální službu, včetně pravidel pro řešení těchto situací. Také je v nich zohledněn postup při přijímání darů.¹⁸

1.5 Lidská práva v dokumentech

Lidská práva znevýhodněných skupin tedy směřují k vytvoření rovných příležitostí. Dokumenty, které souvisejí s lidskými právy jsou: *Všeobecná deklarace lidských práv* přijatá OSN v roce 1948 a dvě související Úmluvy, které z deklarace vycházejí: *Úmluva o občanských a politických právech* a *Úmluva o hospodářských, sociálních a kulturních právech*

¹⁷ Standardy kvality sociálních služeb, Výkladový sborník pro uživatele, 2007, str. 28

¹⁸ Fischer, O., Milfait, R. a kol., Etika pro sociální práci, Jabok 2008, str. 199

(1966). Součástí českého státního systému je *Listina základních práv a svobod*. Další důležitý dokument, související s touto prací, je Úmluva OSN o právech osob s postižením (2006) a také Etický kodex sociálních pracovníků (o němž níže v kapitole 4.)¹⁹

1.5.1 Úmluva OSN o právech se zdravotním postižením

Na této úmluvě se dají ukázat příklady prolínání práv a potřeb.

Úmluva byla v roce 2002 iniciována Mexikem a byla přijata 30. března 2007 v New Yorku. Hned první den byla podepsána rekordním počtem 82 zemí včetně ČR. Dokument obsahuje princip, že lidé se zdravotním postižením (cca 650 miliónu lidí na světě) by měli mít stejná práva jako většinová populace.

Účelem této úmluvy je podporovat, chránit a zajišťovat plné a rovné užívání všech lidských práv a základních svobod všemi osobami se zdravotním postižením a podporovat úctu k jejich přirozené důstojnosti. Mezi osoby se zdravotním postižením jsou zahrnuty ty, které mají dlouhodobé fyzické, duševní, mentální nebo smyslové postižení, které v interakci s různými překážkami může bránit jejich plnému a účinnému zapojení do společnosti na rovnoprávném základě s ostatními.

Je založena na zásadách respektování přirozené důstojnosti, osobní nezávislosti, zahrnující také svobodu volby, a samostatnosti osob; nediskriminace; plné a účinné zapojení a začlenění do společnosti; respektování odlišnosti a přijímání osob se zdravotním postižením jako součásti lidské různorodosti a přirozenosti; rovnost příležitostí; přístupnost; rovnoprávnost mužů a žen; respektování rozvíjejících se schopností dětí se zdravotním postižením a jejich práva na zachování identity.

¹⁹ Jandajsek, P., Kombercová, Z. in Fischer, O., Milfait, R. a kol., *Etika pro sociální práci*, Jabok 2008, tr. 100

Článek č. 9 – Přístupnost: Klade si za cíl umožnit osobám se zdravotním postižením *žít nezávislým způsobem života a plně se zapojit do všech oblastí života společnosti.* Přijmou státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, příslušná opatření k zajištění přístupu osob se zdravotním postižením, na rovnoprávném základě s ostatními, k fyzickému prostředí, dopravě, informacím a komunikaci, včetně informačních a komunikačních technologií a systémů, a k dalším zařízením a službám dostupným nebo poskytovaným veřejnosti, a to v městských i venkovských oblastech. Tato opatření, která budou zahrnovat identifikaci a odstraňování překážek a bariér bránících přístupnosti, se budou týkat, mimo jiné:

a) budov, dopravní sítě, dopravy a dalších vnitřních i venkovních zařízení, včetně škol, obytných budov, zdravotnických zařízení a pracovišť; atd.

Ve spojitosti s Osobní asistencí, která pomáhá žít osobám s těžkým tělesným postižením nezávislým způsobem života, jsou důležité články 19 a 20:

Článek 19 - Nezávislý způsob života a zapojení do společnosti: Státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, uznávají rovné právo všech osob se zdravotním postižením žít v rámci společenství, s možnostmi volby na rovnoprávném základě s ostatními, a přijmou účinná a odpovídající opatření, aby osobám se zdravotním postižením usnadnily plné užívání tohoto práva a jejich plné začlenění a zapojení do společnosti, mimo jiné tím, že zajistí, aby:

a) osoby se zdravotním postižením měly možnost si zvolit, na rovnoprávném základě s ostatními, místo pobytu, kde a s kým budou žít a nebyly nuceny žít ve specifickém prostředí;

b) osoby se zdravotním postižením měly přístup ke službám poskytovaným v domácím prostředí, rezidenčním službám a dalším podpůrným ko-

munitním službám, včetně osobní asistence, která je nezbytná pro nezávislý způsob života a začlenění do společnosti a zabraňuje izolaci nebo segregaci;

c) komunitní služby a zařízení určená široké veřejnosti byly přístupné, na rovnoprávném základě s ostatními, i osobám se zdravotním postižením a braly v úvahu jejich potřeby.

Dle článku 20 – Osobní mobilita : Státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, přijmou účinná opatření k zajištění osobní mobility osob se zdravotním postižením s maximální možnou mírou nezávislosti, mimo jiné tím, že:

a) umožní osobní mobilitu osob se zdravotním postižením takovou formou a v takovém čase, které si samy zvolí, a to za přijatelnou cenu;

b) umožní osobám se zdravotním postižením přístup ke kvalitním kompenzačním pomůckám, zařízením, podpůrným technologiím a k různým formám asistence a prostředníkům, mimo jiné i tím, že je učiní finančně dostupnými;

c) zajistí osobám se zdravotním postižením a odbornému personálu, který s nimi pracuje, proškolení v otázkách týkajících se mobility;

d) motivují subjekty, které vyrábějí kompenzační pomůcky, zařízení a podpůrné technologie, aby přihlížely ke všem aspektům mobility osob se zdravotním postižením²⁰

Výše uvedené články také souvisí s takzvanou „bezbariérovostí“ – tzn. dostat se na místo bez nějakých větších obtíží (bezbariérovost budov, chodníků, MHD, atp.). Bariéry znamenají upírání práva na svobodu pohybu, kdy je člověk omezen tím, že si musí např. vybírat trasu pro něj vhodnou a dost často časově výrazně náročnou. Poslední dobou se ozývá snaha ke zlepšení, např. V Praze vznikla díky Výzvě za MHD přístupnou²¹, kterou iniciovalo občanské sdružení Asistence, na Magistrátu hlavního města Prahy

²⁰ Úmluva OSN o právech se zdravotním postižením, 2007

²¹ <http://www.zamhdpristupnou.cz/> (cit. 31.5. 2009)

pracovní skupina pro Prahu bezbariérovou a otevřenou. Na vedoucí pozici sedí zástupce lidí s tělesným postižením Michal Prager a tato skupina je teprve na úplném začátku a věřím, že bude rozvíjet zajímavé projekty proti bariérovosti nejen v dopravě, ale po celé Praze a okolí. Bariéry mohou v lidech vyvolávat různá negativa – může se člověk cítit i vyřazen ze společnosti tím, že musí překonávat fyzické bariéry a nemůže např. cestovat jako všichni ostatní.

Výše uvedená úmluva OSN o právech se zdravotním postižením byla osobami se zdravotním postižením dlouho očekávána a je pro ně zásadní. Dokument tohoto typu je první, který řeší komplexně práva osob se zdravotním postižením. Je teď na signatářských státech, aby účinně zapracovaly články Úmluvy do své legislativy.

Opčního protokolu²² k Úmluvě OSN o právech osob se zdravotním postižením

Opční protokol je spojen s úmluvou OSN o právech osob se zdravotním postižením. Doposud tuto Úmluvu podepsalo 138 zemí a 48 z nich jich taky ratifikovalo. Česká republika podepsala oba dokumenty, tedy Úmluvu o právech osob se zdravotním postižením i Opční protokol. Bohužel v únoru 2009 vláda vyslovila souhlas pouze s ratifikací Úmluvy a nikoliv již Opčního protokolu.²³

²²Opční neboli dodatkový protokol je termín používaný v mezinárodním právu veřejném pro volitelná ujednání rozšiřující mezinárodní [úmluvu](#), k nimž nemusejí přistoupit všechny vysoké smluvní strany. Práva a povinnosti ostatních smluvních států jím nejsou nijak ovlivněny.

²³<http://www.llp.cz/cz/inspirace-ze-sveta/prvni-schuze-mezinarodniho-vyboru-pro-prava-osob-se-zdravotnim-postizenim-z268> (cit. 16. 5.2009)

1.5.2 Charta práv tělesně postižených

Charta práv tělesně postižených vychází z Prohlášení lidských a občanských práv, Všeobecného prohlášení o lidských právech, Evropské konvence lidských práv a Všeobecného zákona o tělesně postižených, vydaného v Paříži v roce 1975. V souladu s těmito dokumenty má každá osoba s tělesným postižením stejná práva a povinnosti jako kdokoliv jiný. Je tedy potřebné podporovat každou ekonomickou a sociální politiku, která k právům a povinnostem postižených osob přihlíží.²⁴

²⁴ <http://www.mpsv.cz/cs/841> (cit. 16.5. 2009)

2. OSOBNÍ ASISTENCE

Tato kapitola se nejprve zabývá osobní asistencí ve světle zahraničních zkušeností, kdy se objevuje velice důležitý základ ve sdružení Independent Living a jeho zásady (viz níže), z kterých čerpá osobní asistence u nás. Tyto zásady jsou také promítnuty v zákoně o sociálních službách č.108/2006 Sb. platný od 1.1. 2007. O vznik a rozšíření osobní asistence po celé České republice se zasloužilo sdružení Pražské organizace vozíčkářů. Informace o osobní asistenci převážně čerpám z příruček od Jany Hrdé, které jsou zčásti neaktuální v některých místech, tak doplňuji svůj komentář z praxe Koordinátora osobních asistencí.

2.1 Osobní asistence ve světě

Ve světě byla v šedesátých letech 20.století osobní asistence spojována se jménem Eda Robertse, který na universitě v Berkley v Kalifornii založil společně se studenty s tělesným postižením, *hnutí Independent Living* (dále IL) („nezávislý život“). V příručkách od Jany Hrdé se objevuje i fakt, že se dá přeložit slovo Independent jako „sebeurčující“ (viz níže). Toto hnutí si kladlo za cíl dosáhnout plné rovnoprávnosti zdravých lidí a lidí s postižením. Nejprve si říkali Rolling Quads - „valící se kvadrouši“, kteří se rozhodli, že svůj život nechtějí trávit někde v nemocnici či v ústavu a být opečováváni.²⁵

V roce 1969 vytvořili program nazvaný „*Strategie nezávislého života*“ a začátkem sedmdesátých let i první Centrum nezávislého života. Zde byly poskytovány služby lidem se zdravotním postižením, mezi něž patří zejména vzájemné poradenství lidí s tělesným postižením, informační servis a zprostředkování osobní asistence.²⁶

²⁵ Hrdá, J., Osobní asistence, poradenství a zprostředkování, ARZP, 2006, str. 16

²⁶ Tamtéž

K hnutí se postupně přihlásilo mnoho dalších států a vzniklo také *Evropské hnutí nezávislého života* (dále ENIL - The European Network of Independent Living), jež sdružuje evropská centra, pomáhá jim v činnosti, vytváří koordinační a informační síť. Organizace v jednotlivých zemích přijaly zásady hnutí a přizpůsobily se svým konkrétním podmínkám a potřebám. Independent Living tedy rozšířilo do celého světa zásady sebeurčujícího života. Každý člověk má právo na sebeurčení a proto je třeba poskytovat lidem takovou podporu, aby toto své právo mohli uplatnit.²⁷

*„Nezávislý způsob života znamená, že lidé s tělesným postižením mají možnost rovnocenného výběru v oblasti sociální, politické, ekonomické a kulturní jako nepostižené osoby.“*²⁸

Nezávislost lidem se zdravotním znevýhodněním garantují takové individuální zdroje a sociální služby, které mu umožňují přístup ke stejným příležitostem jako většinové populaci.²⁹

Ze strany ENIL byly pro hnutí Independent Living vytyčeny následující hlavní zásady:

Nezávislý způsob života je proces vědomého sebezdokonalování, zvyšování sebedůvěry a emancipace. Tento proces umožní všem lidem s postižením dosáhnout stejných možností a plné účasti ve všech oblastech života společnosti.

Lidé se zdravotním postižením musejí být schopni tento proces individuálně a i kolektivně kontrolovat s využitím demokratických principů a na základě rovnoprávnosti.

Jako rovnoprávní občané musejí mít lidé s postižením zabezpečeny základní lidské potřeby: stravu, hygienu, ošacení, bydlení, zdravotní péči,

²⁷ Hrdá, J., Osobní asistence, poradenství a zprostředkování, ARZP, 2006, str. 16

²⁸ Hrdá, J., Šronková, M., Osobní asistence jako jedna z cest k samostatnému životu, Informace o péči o občany se zdravotním postižením. POV 1996, str. 5

²⁹ Matoušek O., a kol., Sociální práce v praxi, portál Praha 2001 str. 102

technické pomůcky, pečovatelskou službu, vzdělání, pracovní uplatnění, informace, komunikaci, dopravu a přístup do veřejných i kulturních zařízení, právo na sexualitu, právo ženit se a mít děti.

Hnutí musí pokrývat potřeby všech lidí s postižením, k nezávislému životu musejí vést děti se zdravotním postižením již od mládí jejich rodiče.

Lidem se zdravotním postižením musí být dána rovnocenná příležitost, aby se podíleli na stanovení vlastních potřeb, na volbě a rozsahu kontroly.

Hnutí je proti systémům, které podporují závislost na ústavních institucích.

Osoby se zdravotním postižením se musejí samy podílet na výzkumu, vývoji, plánování a rozhodování o záležitostech, které jsou spojeny s jejich životem, a to na všech úrovních.³⁰

2.2 Osobní asistence v ČR

V České republice se myšlenky IL a osobní asistence objevují až po roce 1989. Do této doby byli lidé se zdravotním postižením vyčleněni ze společnosti a umístováni do ústavních zařízení. Pouze ti jedinci, za kterými stála rodina, mohli zůstat v domácím prostředí.

Už asi nikdy nezjistíme, v které hlavě u nás vznikl poprvé nápad, že o člověka se zdravotním postižením se nemusejí starat pouze jeho příbuzní, když chce zůstat doma. Po roce 1989 se v Čechách myšlenka osobní asistence začala rozvíjet a někteří lidé se rozhodli s tím něco udělat. Čerpali hlavně z myšlenek zahraničních modelů, z kterých si také brali příklad a naději, že tento nápad půjde prosadit i u nás.³¹

³⁰ Hrdá, J., Šronková, M., Osobní asistence jako jedna z cest k samostatnému životu, Informace o péči o občany se zdravotním postižením, POV 1996, str. 6

³¹ Hrdá, J., Šronková, M., Osobní asistence jako jedna z cest k samostatnému životu, Informace o péči o občany se zdravotním postižením, POV 1996, str. 11

Pražská organizace vozíčkářů (dále jen POV) se tehdy přihlásila za člena evropské větve IL a Mgr. Petr Vojtík vypracoval projekt osobní asistence. Ten byl podán na MZ, které jej přidělilo MPSV. Toto ministerstvo přijalo výše zmíněný projekt jako experiment a dotovalo jej. V roce 1992 tedy započalo deset vozíčkářů nový život. Byli to skuteční reprezentanti lidí s velmi těžkým postižením. Projekt řídila Izabela Povolná. Osobní asistenti byli z řad přátel, oni i klienti se mnohému teprve museli naučit. Roku 1993 se zvýšil počet uživatelů služeb osobní asistence na třicet. V dalším roce bylo v experimentu již šedesát klientů.³²

Pracovníci POV se snažili zkvalitnit své služby – podíleli se na hledání asistentů, na požádání je dali prověřit psychologickými testy, na základě zkušeností vylepšili dotazník. Klíč pomoci kterého se hodiny určují, je zatím dán spíše finančními možnostmi a snahou POV ulehčit tíživou situaci co největšímu počtu lidí s těžkým zdravotním postižením než optimálním přístupem k uspokojování jejich potřeb a lidských práv.³³

Pravděpodobně prvním člověkem, který v Československu žil s osobní asistencí, byla Jana Hrdá. S určitou pravděpodobností by se tedy dalo říci, že paní Jana Hrdá byla prvním klientem osobní asistence u nás. Když v roce 1985 zemřela její matka, která se do té doby o ní starala a o její malé děti, začala ve své domácnosti organizovat pod záštitou Okresního ústavu sociálních služeb placenou osobní asistencí, a mimo ni i dobrovolnou. POV se všemi silami snažila o rozšíření osobní asistence do celé republiky a také o její uzákonění.³⁴

³² Hrdá, J., Šronková, M., Osobní asistence jako jedna z cest k samostatnému životu, Informace o péči o občany se zdravotním postižením, POV 1996, str. 11

³³ Tamtéž

³⁴ Hrdá, J., Osobní asistence, poradenství a zprostředkování, ARZP 2006, str. 17

2.3 Osobní asistence dnes

V dnešní době upravuje osobní asistenci jako sociální službu Zákon o sociálních službách č. 108/2006 Sb. platný od 1.1. 2007. Dále je také pro osobní asistenci důležité téma příspěvek na péči, z kterého je tato služba klientem převážně financována.

2.3.1 Zákon o sociálních službách

Dle tohoto zákona osobní asistence spadá pod služby sociální péče (viz níže). Tento zákon by se dalo říci je historickým mezníkem pro lidi, kterých se bezprostředně týká.

Zákon upravuje podmínky poskytování pomoci a podpory fyzickým osobám v nepříznivé sociální situaci prostřednictvím sociálních služeb a příspěvku na péči, podmínky pro vydání oprávnění k poskytování sociálních služeb, výkon veřejné správy v oblasti sociálních služeb, inspekci poskytování sociálních služeb a předpoklady pro výkon činnosti v sociálních službách.³⁵ Také do tohoto zákona se podařilo aktivistům IL v ČR prosadit všechny čtyři hlavní principy osobní asistence, tzv. "4D" (o nich píše níže). Dle Jany Hrdé od této doby mohou uživatelé legálně řešit svou sociální nouzi - potřebu péče- pomocí osobních asistentů, které si sami našli, vybrali, vyškolili a průběžně je instruují.³⁶

Zákon dále upravuje předpoklady pro výkon povolání sociálního pracovníka, pokud vykonává činnost v sociálních službách nebo podle zvláštních právních předpisu při pomoci v hmotné nouzi, v sociálně-právní ochraně dětí, ve školách a školských zařízeních, ve zdravotnických zařízeních, ve věznicích, v zařízeních pro zajištění cizinců a v azylových zařízeních.

³⁵ Zákon o sociálních službách č. 108/2006 Sb. platný od 1.1. 2007, § 1

³⁶ Hrdá, J., Základní údaje o osa , APOA, březen 2008, str. 5

Každá osoba má nárok na bezplatné poskytnutí základního sociálního poradenství, které poskytuje osobám potřebné informace přispívající k řešení jejich nepříznivé sociální situace. Sociální poradenství (základní a odborné) je základní činností při poskytování všech druhů sociálních služeb; poskytovatelé sociálních služeb jsou vždy povinni tuto činnost zajistit. Rozsah a forma pomoci a podpory poskytnuté prostřednictvím sociálních služeb musí zachovávat lidskou důstojnost osob. Pomoc musí vycházet z individuálně určených potřeb osob, musí působit na osoby aktivně, podporovat rozvoj jejich samostatnosti, motivovat je k takovým činnostem, které nevedou k dlouhodobému setrvávání nebo prohlubování nepříznivé sociální situace, a posilovat jejich sociální začleňování. Sociální služby musí být poskytovány v zájmu osob a v náležitě kvalitě takovými způsoby, aby bylo vždy důsledně zajištěno dodržování lidských práv a základních svobod osob.

Poskytovateli sociálních služeb jsou při splnění podmínek stanovených tímto zákonem územní samosprávné celky a jimi zřizované právnické osoby, další právnické osoby, fyzické osoby a ministerstvo a jím zřízené organizační složky státu.³⁷

2.3.2 Příspěvek na péči

Zákon rovněž zavádí nový pojem „příspěvek na péči“, který se poskytuje osobám závislým na pomoci jiné fyzické osoby za účelem zajištění potřebné pomoci.

Náklady na příspěvek se hradí ze státního rozpočtu. Nárok na příspěvek má osoba, která z důvodu dlouhodobého nepříznivého zdravotního stavu potřebuje pomoc jiné fyzické osoby při péči o vlastní osobu a při zajištění soběstačnosti v rozsahu stanoveném stupněm závislosti. O příspěvku rozhoduje obecní úřad obce s rozšířenou působností.

³⁷ Zákon o sociálních službách č. 108/2006 Sb. platný od 1.1. 2007, §1; §2

Příspěvek na péči nahrazuje dřívější zvýšení důchodu pro bezmocnost a příspěvek na péči o osobu blízkou.

V praxi to tedy vypadá tak, že potřební lidé dostávají peníze „přímo na ruku“, aby se sami mohli rozhodnout, jak s nimi naloží. Mohou vybírat z několika možných variant: buď se o ně může starat rodina, nebo si zaplatí osobního asistenta, pobyt v ústavu či denním stacionáři (mohou si vybrat jakoukoliv sociální službu, která je uvedena v tomto zákoně a je řádně zaregistrována). Příspěvek na péči se poskytuje osobám závislým na pomoci jiné fyzické osoby za účelem zajištění potřebné pomoci. Náklady na příspěvek se tedy hradí ze státního rozpočtu.

Pro tyto účely se rozlišují čtyři stupně závislosti. Pro posouzení těchto stupňů se hodnotí schopnosti zvládat běžné denní úkony (např. příprava stravy, mytí těla, stání, chůze po rovině, oblékání, atd.). (§7,8 tamtéž) Více informací se můžete dovědět v samotném zákoně o sociálních službách č. 108/2006 Sb. Platný k 1.1. 2007.³⁸

Pro některé osoby se zdravotním postižením může být příspěvek na péči nedostačující, hlavně tam, kde člověk potřebuje mít u sebe 24hodin osobního asistenta. Např. V Asistenci o. s. stojí hodina osobní asistence 80 Kč a k tomu se osobnímu asistentovi proplácí půl hodina cesty za klientem. Nejvyšší částka dle vyhlášky 505/2006 Sb. §5 o osobní asistenci uvádí, že nejvyšší cena za osobní asistenci může být 100 Kč za hodinu. (viz kap. 2.4)

Z mých zkušeností vyplývá fakt, že osobní asistence je v dnešní době rozšířenou službou, poskytují ji různé **agentury osobní asistence**, většinou to jsou neziskové organizace či charitativní organizace. V Praze to je například občanské sdružení Asistence, Pražská organizace vozíčkářů, Hewan, Prosaz. V dnešní době dostupnosti internetu je možné najít .na stránkách MPSV ke stažení registr poskytovatelů služeb osobní asistence. Toto své

³⁸ Zákon o sociálních službách č. 108/2006 Sb. platný od 1.1. 2007

tvrzení bych ráda ukázala na příkladu občanského sdružení Asistence, které poskytlo za rok 2008 téměř 22 tisíc hodin této služby a to 108 lidem s tělesným a kombinovaným postižením.

2.4 Vymezení osobní asistence

Zákon o sociálních službách č. 108/2006 Sb. Platný k 1.1. 2007 vymezuje osobní asistenci v § 39 takto:

(1) Osobní asistence je terénní služba poskytovaná osobám, které mají sníženou soběstačnost z důvodu věku, chronického onemocnění nebo zdravotního postižení, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné fyzické osoby.

Služba se poskytuje bez časového omezení, v přirozeném sociálním prostředí osob a při činnostech, které osoba potřebuje

(2) Služba podle odstavce 1 obsahuje zejména tyto základní činnosti:

a) pomoc při zvládnutí běžných úkonů péče o vlastní osobu,

b) pomoc při osobní hygieně,

c) pomoc při zajištění stravy,

d) pomoc při zajištění chodu domácnosti,

e) výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti,

f) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,

g) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.³⁹

³⁹ Zákon o sociálních službách č. 108/2006 Sb. platný od 1.1. 2007, ;§ 39

§ 5 dle vyhlášky č. 505/2006 Sb.⁴⁰ Osobní asistence:

(1) Základní činnosti při poskytování osobní asistence se zajišťují v rozsahu těchto úkonů:

a) pomoc při zvládnutí běžných úkonů péče o vlastní osobu:

1. pomoc a podpora při podávání jídla a pití,
2. pomoc při oblékání a svlékání včetně speciálních pomůcek,
3. pomoc při prostorové orientaci, samostatném pohybu ve vnitřním i vnějším prostoru,
4. pomoc při přesunu na lůžko nebo vozík,

b) pomoc při osobní hygieně:

1. pomoc při úkonech osobní hygieny,
2. pomoc při použití WC,

c) pomoc při zajištění stravy: pomoc při přípravě jídla a pití,

d) pomoc při zajištění chodu domácnosti:

1. pomoc s úklidem a údržbou domácnosti a osobních věcí,
2. nákupy a běžné pochůzky,

e) výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti:

1. pomoc a podpora rodině v péči o dítě,
2. pomoc při obnovení nebo upevnění kontaktu s rodinou a pomoc a podpora při dalších aktivitách podporujících sociální začleňování osob,
3. pomoc s nábívkou a upevňováním motorických, psychických a sociálních schopností a dovedností,

f) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím:

doprovázení do školy, školského zařízení, zaměstnání, k lékaři, na zájmové a volnočasové aktivity, na orgány veřejné moci a instituce poskytující veřejné služby a doprovázení zpět,

⁴⁰ Vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách, § 5 Osobní asistence

g) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí:

1. pomoc při komunikaci vedoucí k uplatňování práv a oprávněných zájmů,
2. pomoc při vyřizování běžných záležitostí.

(2) Maximální výše úhrady za poskytování osobní asistence činí 100 Kč za hodinu, podle skutečně spotřebovaného času nezbytného k zajištění úkonů; pokud poskytování služby, včetně času nezbytného k zajištění úkonů, netrvá celou hodinu, výše úhrady se poměrně krátí.

Některé tyto úkony se promítají i do jiných služeb, jako jsou například pečovatelská služba (viz níže), podpora samostatného bydlení či odlehčovacích služeb apod.

Jana Hrdá definuje osobní asistenci jako sociální službu, která i lidem s velmi těžkým postižením umožňuje žít tak jako těm, kteří je nemají. Funguje tak, že jeden nebo více osobních asistentů pomáhá klientovi ve všech činnostech, které by dělal sám, kdyby mohl. ⁴¹

Milan Čok na svých stránkách o osobní asistenci uvádí, že: *“Osobní asistence je jeden z druhů komplexní péče o osoby s postižením. Představuje ideální způsob kompenzace postižení, který umožňuje i člověku s velmi těžkým postižením žít doma. Je mu pomocníkem při řešení v mnoha životně důležitých situacích, které by on sám s ohledem na své postižení nezvládl.”*⁴²

Dále Jana Hrdá uvádí: Hlavním cílem osobní asistence, stejně jako jakékoliv sociální služby, je zachování celistvosti a neporušenosti neboli integrity člověka i navzdory jeho nemohoucnosti, která plyne z postižení, stáří, nemoci nebo jiné příčiny. Nezbytnou podmínkou proto je úcta k jeho důstojnosti, životnímu stylu a k naplnění jeho smyslu života. Cestou vedoucí

⁴¹ Hrdá, J., Osobní asistence příručka postupů a rad pro osobní asistenty, POV, 1997, str. 9

⁴² Čok, M., Osobní asistence, (cit. 21.3.2009), url: <http://www.osobniasistence.cz/>

k tomuto cíli jsou zejména služby umožňující občanům, kteří ke svému životu potřebují pomoc, aby mohli být doma a žít životem, který se co nejvíc blíží běžné úrovni.⁴³

2.4.1 Typy osobní asistence

V praxi rozlišujeme dva základní typy osobní asistence, jenž se od sebe liší způsobem poskytování, a to je: **sebeurčující osobní asistence a řízená osobní asistence (viz níže).**

Sebeurčující osobní asistence je určena klientům, kteří si své osobní asistenty sami školí, průběžně instruují a organizují jejich práci. Klient si tedy sám vyškolí svého osobního asistenta ke všem činnostem, které potřebuje. Mohou to být různé způsoby, jak naučit asistenty nutným dovednostem. (např. jak přesně s klientem na toaletu). Někdy, když nestačí klientovo vysvětlení, pomůže zacvičit asistenta jiný asistent nebo jiná zkušená osoba, která ukáže jednotlivé úkony. Způsoby provedení jednotlivých činností mohou být různé. Je dobré vědět, že na některých netrvá uživatel za každou cenu. Některé činnosti je záhodné provádět zcela určitým způsobem, jedná se hlavně o ty, které jsou pro jeho život nezbytné.⁴⁴

Dle literatury a praxe vzniká mezi osobním asistentem a klientem pracovní-právní vztah, který může být trojí:

Osobní asistence řízená uživateli znamená, že lidé se zdravotním postižením si najímají své vlastní asistenty a osoby se zdravotním postižením fungují jako individuální zaměstnavatelé. Mají potom jako zaměstnavatelé plnou odpovědnost.

Asistent nabízí služby osobní asistence, jež má zapsány v živnostenském listě.

⁴³ Hrdá, J., 2006, Osobní asistence, poradenství a zprostředkování, ARZP, str. 18-19

⁴⁴ Hrdá, J., Osobní asistence příručka postupů a rad pro osobní asistenty, POV, 1997 str. 9

Osoby se zdravotním postižením pracují jako organizátoři, zodpovědnost zaměstnavatele mají místní úřady.⁴⁵

Sebeurčující osobní asistence se ve světě považuje za osobní asistenci v pravém slova smyslu. Naplňují se v ní základní principy hnutí Independent Living, tzv. "4D"

Demedikalizace – lékařskou pomoc vyhledává člověk s postižením pouze v případě zdravotních těžkostí, není tedy pouhým předmětem lékařské péče.

Osoba se zdravotním postižením se nepovažuje za nemocnou osobu a neuposuzuje se podle diagnózy, ale zkoumají se jeho sociální potřeby. V zákoně o sociálních službách č. 108/2006 Sb., platný od 1.1.2007 je stupeň závislosti přidělován podle úkonů, v nichž osoba se zdravotním postižením potřebuje pomoc druhé osoby to znamená dle § 9 (1) Při posuzování péče o vlastní osobu pro účely stanovení stupně závislosti se hodnotí schopnost zvládat tyto úkony.

Delimitace – osobní asistence není vymezena taxativně určenými výkony, jež mají být prováděny v daném čase. Osobní asistence se poskytuje bez omezení úkonů, místa a času.

Deprofesionalizace – Klient školí a instruuje své asistenty sám, asistenti nejsou profesionály.

Deinstitucionalizace – uživatel osobní asistence má možnost žít ve svém bytě a řídit osobní asistenci přímo, bez mezičlánku.

Osoba se zdravotním postižením nemusí žít v zařízení nebo mít možnost sociálních služeb pouze prostřednictvím poskytovatelské organizace, ale řídí si osobní asistenci přímo, bez mezičlánku. V zákoně o sociálních službách č. 108/2006 Sb., platný od 1.1.2007 je „osobním asistentem sebeurčující osobní asistence“ osoba blízká nebo jiná (v tomto případě jiná).

⁴⁵ Hrdá, J., Šronková, M., Osobní asistence jako jedna z cest k samostatnému životu, Informace o péči o občany se zdravotním postižením. POV 1996, str. 24

§ 24 Žádost o příspěvek musí kromě náležitostí stanovených správním řádem dále obsahovat

a) označení osoby blízké nebo jiné fyzické osoby anebo právnické osoby, která osobě poskytuje nebo bude poskytovat péči, pokud je tato skutečnost známa při podání žádosti,

§ 29 (4) Poskytuje-li oprávněné osobě pomoc osoba blízká nebo jiná fyzická osoba, obecní úřad obce s rozšířenou působností vydá těmto osobám na jejich žádost bezplatně písemné potvrzení prokazující dobu této péče pro účely zdravotního pojištění a důchodového pojištění a zaměstnanosti;⁴⁶

Řízenou osobní asistenci vyžívají ti klienti, kteří **potřebují pomoc se zajištěním osobní asistence**. To také znamená, že služba je určena lidem, kteří si nedovedou sami vybrat, školit a průběžně instruovat osobní asistenty sami, nebo to nechtějí dělat. Některé osoby s postižením si nedovedou z podstaty svého postižení práci svého osobního asistenta samy zařídit. Týká se často osob, které potřebují specializovanou pomoc. Klient tohoto typu osobní asistence tedy neškolí své osobní asistenty a neorganizuje jejich práci, to je úkolem poskytovatele.⁴⁷ Z toho vyplývá potřeba vyškolených osobní asistentů, jejichž práce je koordinována zvenčí. Osobní asistenti přichází za klientem jako odborníci, kteří mají zodpovědnost za průběh služby.⁴⁸

Dle zákona o sociálních službách poskytují řízenou osobní asistenci právnické osoby. Ty pokud se zaregistrují, musí splňovat podmínky zákona, tzn. že osobní asistenti musí mít kvalifikaci a poskytovatel je povinen se řídit standardy kvality sociálních služeb. Poskytovatelé mohou být již výše zmíněné Agentury osobní asistence, které řídí a zajišťují klientovy jeho potřeby a také práva. Také vychází ze zásad Independent Living.⁴⁹

⁴⁶ Hrdá, J., Základní údaje o osa, APOA, březen 08, str. 5

⁴⁷ Hrdá, J. Osobní asistence, poradenství a zprostředkování, ARZP, 2006, str. 20

⁴⁸ Hrdá, J., Osobní asistence příručka postupů a rad pro osobní asistenty, POV1997, str. 9

⁴⁹ Zákon o sociálních službách č. 108/2006 Sb., platný od 1.1.2007

Tyto dva typy mají své výhody a nevýhody, které vedou k rozhodnutí jaký způsob osobní asistence zvolit. Toto rozhodnutí pochází od člověka, kterého se týká, nikoliv od někoho jiného. Člověk si může tedy zvolit, že on sám bude řešit své znevýhodnění osobní asistencí. Jistě není jednoduché žít s osobní asistencí, tato volba znamená vzít všechno do svých rukou, to znamená i starosti, které běžně prožívají a mají lidé, a i ty, jež vyplývají ze znevýhodnění.

2.4.2 Osobní asistence a Pečovatelská služba

Osobní asistence se často zaměřuje s pečovatelskou službou, a proto je dobré vědět rozdíly.

Osobní asistence je dopomoc osobám s postižením, která na rozdíl od pečovatelské služby není vymezena taxativně vyjmenovanými úkony, ale širokým záběrem služeb kompenzuje postižení ve všech činnostech, jež osoba s postižením nemůže vykonávat.

Osobní asistence a pečovatelská služba se navzájem nevylučují, naopak by se měly doplňovat. Kombinace těchto dvou forem péče o zdravotně postižené občany by měla umožňovat mnohem kvalitnější podmínky a v konečném důsledku kvalitnější život občana se zdravotním postižením, který se tak stává subjektem, který rozhoduje, a nikoliv objektem, o nějž je pečováno podle legislativou určených norem.⁵⁰

2.5 Osobní asistent

Osobní asistent je člověk, který přichází ke klientovi a chce mu pomáhat v jeho potřebách a právech. Osobní asistent musí mít pro práci osobního asistenta nějaké předpoklady, motivaci a za vykonanou práci dostat peněžní odměnu.

⁵⁰ Hrdá, J., Osobní asistence příručka postupů a rad pro osobní asistenty, POV, 1997, str. 3

2.5.1 Požadavky na práci osobního asistenta

Jana Hrdá uvádí ve své příručce tělesné a duševní předpoklady na práci osobního asistenta. Požadavky na tělesnou stavbu a kondici osobního asistenta závisejí na klientově postižení a hmotnosti. Osobní asistent by měl mít takovou sílu, která odpovídá požadovanému výkonu - liší se podle uživatele. Měl by být tak šikovný, aby zvládal požadované úkony. Je nezbytné vyzkoušet tělesné možnosti s konkrétními osobami. Uchazeč o práci osobního asistenta musí znát svůj zdravotní stav a být si vědom svých případných zdravotních slabin a omezení, aby uměl své zdraví chránit a své slabiny kompenzovat.

Z výše uvedeného vyplývá, že vykonávání osobní asistence by nemělo ohrožovat zdraví osobního asistenta. Např. je dobré si dávat pozor na záda a neničit si je – informace můžeme najít v brožuře od Jany Hrdé „Škola zad“ nebo např. toto téma může být součástí kurzu pro osobní asistenty.

Při osobní asistenci jsou velmi důležité některé duševní vlastnosti. Má-li totiž člověk určité psychické předpoklady, řeší se i těžkosti lépe. Také bez kladného postoje k osobní asistenci jako takové, tj. k jejím cílům i cestám, by mohl osobní asistent jen stěží vykonávat tak obtížnou práci.

Při výkonu práce osobního asistenta hraje roli také jeho motivace. Vhodnou motivací může být zájem pomáhat jiným. Patří sem také např. motivace plynoucí z křesťanského přesvědčení, v tomto případě by však nemělo dojít k fanatismu a k násilnému přesvědčování klienta o správnosti asistentovy víry. Všichni osobní asistenti, ať pozitivně nebo negativně působící na klienta, by měli projít supervizí nebo se snažit o konzultaci problémů, souvisejících s osobní asistencí, a to s odborníkem. Asistent by měl být plně vyváženou osobností, která ví, co chce a jakým způsobem bude dotyčnému klientovi schopna pomoci k tomu, aby dostal vše, co mu právem náleží.⁵¹

⁵¹ Dagmar Antonová, osobní asistentka POV in J.Hrdá, Osobní asistence příručka postupů a rad pro osobní asistenty, POV, 1997, str. 8-10

Toto popovídání se může realizovat např. v rámci supervize nebo jiného skupinové případně individuálního setkávání s asistenty. Tyto setkávání jsou velice důležité kvůli tomu, že se mohou osobní asistenti navzájem podpořit a ujasnit si různé vzniklé situace. Může při těchto schůzkách dojít k určitým zjištěním, např. jak klient působí na asistenta či jak se chová k němu a druhý asistent to prožívá jinak, atp. Např. osobní asistent Asistenci o.s. musí projít povinně supervizí jednou za 3 měsíce a když vznikne nějaký problém, je dobré ho sdělit hned jakémukoliv pracovníku našeho sdružení. Nejlépe svému koordinátoru, který situaci neprodleně řeší dál.

Na osobního asistenta jsou pro výkon jeho práce kladeny nějaké požadavky, které se liší podle druhu osobní asistence. U sebeurčující se nepožaduje žádná kvalifikace. Klient si zaškolí svého asistenta sám (viz výše). U řízené zaškoluje Agentura své osobní asistenty a také musí projít kurzem, na který jsou vymezeny požadavky v zákoně o sociálních službách.

2.5.2 Náplň práce a peněžní ohodnocení

Náplň práce osobního asistenta se nedá jednoznačně popsat. u řízené i sebeurčující osobní asistence se pracovní náplň mění podle potřeb uživatele. Jednou jde více o pomoc klientovi ve škole, jindy o pomoc s domácími pracemi. Je mnoho cest, jak uspokojit základní lidské potřeby, a osobní asistence se liší od ostatních sociálních služeb především tím, že tyto potřeby naplňuje dle přání uživatele a to v určeném čase a na smluveném místě. Nejde tedy jen o to, co je náplní práce, ale též o ono velmi důležité jak. Vše záleží na domluvě klienta s osobním asistentem. (J. Hrdá, 1997, str. 10-12)

Peněžní ohodnocení je v každé situaci jiné – při sebeurčující osobní asistence se dohodnou tyto dvě osoby sami na výši odměny za práci a při řízené asistenci určuje částku Agentura - je také vymezené v zákoně, aby si agentura nemohla dát jakoukoliv částku – nejvyšší částka je 100kč/hod (viz výše).

2.6 Klient

Klientem osobní asistence se může stát člověk, který nezbytně potřebuje ke svému životu pomoc druhé osoby. Bez dlouhodobého poskytování pomoci (dohledu) by nepřežil. Podstatné na osobní asistenci je, že sám uživatel služeb po domluvě s osobním asistentem volí, při kterém z úkonů použije osobní asistenci. S tímto se dnes pojí slovo „*empowerment*“, které vyjadřuje posílení rozhodování klienta, v praxi to znamená, že osobní asistent nemá právo rozhodovat za klienta a má respektovat jeho přání a rozhodnutí a dávat mu k nim prosto. Je-li to možné, měl by klient dělat většinu věcí sám a asistent by mu měl pouze asistovat - klient je ten kdo se stará o své potřeby, asistent pouze dopomáhá. Tím spojením „dělat věci sám“ se zabývá téma soběstačnosti a potažmo potom i samostatnosti, které učí asistenty jiný přístup ke klientovi.

3. VZTAH KLIENT A OSOBNÍ ASISTENT

Téma vztahu mezi klientem a osobním asistentem je pro práci velice důležité tím, že jedině s osobním asistentem se může naplňovat kvalita života klienta v plném slova smyslu. Znamená to, že když člověk dokáže popsat svoje potřeby, zná svoje práva, tak chce jimi nějakým způsobem dosáhnout a to buď může prostřednictvím nějakého rodinného příslušníka či využít služby osobní asistence. V osobní asistenci tuto činnost vykonávají osobní asistenti (o nich více výše) a ti také zprostředkovávají klientovi potřeby (přání) a práva. Tito lidé mezi sebou prožívají nějaký vztah, ať pracovní, či partnerský či jakýkoliv jiný a ten může mít různá úskalí (porušení pravidel, nepochopení si, rozhádání se, atp.) a také i kladné stránky (notují si spolu, jde jim společná práce od ruky, jsou naladěni na stejné notě). Vždy záleží na osobním asistentovi, jaký je a jak svoji práci vykonává a jak má nastavené hranice.

3.1 Co je vztah?

Hartl popisuje vztah jako působení mezi dvěma nebo více jevy, objekty či osobami; v psychologii se rozlišuje a) mezilidský primární vztah – znamená dlouhodobější vztah spojený s emocionální vazbou a určitou odpovědností; b) mezilidský sekundární vztah je krátkodobější, povrchnější, bez větších závazků, málo častý.⁵²

3.2 Vztah mezi klientem a osobním asistentem

Jana Hrdá uvádí následující odpovědi na tuto otázku: „Někteří odpovídali, že se blíží sourozeneckému vztahu, jiní, že spíše přátelskému, a další příbuzenskému – typu – strýc-synovec.“ Osobní asistenti a klienti, upozorňovali na tyto přirovnání a dále tvrdili, že jde o vztah velmi osobní, intimní, při němž dochází k vzájemnému sblížení, sdílení a zainteresovanost, ale

⁵² Hartl, Hartlová, Psychologický slovník, portál 2000, str. 690

že zároveň těmto připodobněním vždy něco chybí. Je to část vztahu, která by se dala popsat jako pracovní. Avšak téměř všichni účastníci popírají, že by mohlo jít pouze o vztah zaměstnavatelsko-zaměstnanecký, protože tu není jeden, kdo velí (klient), a druhý, kdo poslouchá, ale osobní asistent je tu partnerem, je tím, kdo dopomáhá, kdo se aktivně zúčastňuje. Klient i osobní asistent se musí podílet, oba se domlouvají na tom, čeho se má dosáhnout i jakým způsobem se to má stát. Jinak řečeno oba účastníci dávají svůj vklad, klient má konečné slovo, osobní asistent právo veta.⁵³

Výše uvedené dobře vystihuje o co se v osobní asistenci jde a jak to vlastně mezi těmito dvěma lidmi je. Z mého dlouhodobého pozorování bych mohla rozšířit výše uvedené niance se vztahem – zaměstnavatel a zaměstnanec: každý osobní asistent toto prožívá jinak stejně jako každý klient. U sebeurčující osobní asistence může být prožívání více výraznější než u řízené, kdy se zprostředkovává vše třetí osobou a to znamená, že i zaměstnavatelem osobního asistenta je organizace.

Vztah těchto dvou lidí se dá přirovnat k partnerskému, jelikož mezi nimi dochází k vzájemnému vztahu, který je velmi osobní a zasahuje do intimní části života klienta (hygiena, toaleta, apod.) Mezilidské vztahy mezi klientem a asistentem by měli být rovnocenné. Někdy může dojít k tomu, že klient manipuluje s osobním asistentem a nebo ho nějakým způsobem zneužívá – tato situace může být pro manipulanta velice nepříjemná a je dobré tuto situaci někomu sdělit. Také může dojít k tomu, že klient nechá s sebou manipulovat. Asistent není sluha ani loutka, kterou může klient manipulovat. Na druhé straně asistent není chůva či pečovatelka, jež se postará, či dokonce rozhoduje, co a jak má klient dělat.⁵⁴

⁵³ J. Hrdá, Osobní asistence příručka postupů a rad pro osobní asistenty, POV 1997, str. 16

⁵⁴ J. Hrdá, Osobní asistence, Příručka postupů a rad pro klienty, Informace o péči o občany se zdravotním postižením, POV, 1997 (a), str. 9

K dobrému vztahu mezi asistentem a klientem mohou prospívat následující vlastnosti: vzájemná empatie a zájem, slušnost, humor, jemnost, vlídnost, respekt, tolerance, sebepoznání, snaha po sebezdokonalení a zodpovědnost. Klienti by měli vždy vědět, co chtějí a jak to chtějí, pokud je to v jejich silách.⁵⁵ Ve vztahu je tedy dobrá obousměrná komunikace mezi klientem a jeho asistentem. Klient by měl vždy vysvětlit jakou pomoc potřebuje a seznámit asistenta se programem. Asistent by k tomu měl sdělit své připomínky a to, co je schopen a ochoten pro klienta udělat. Měli by si stanovit čas a počet návštěv, hovořit o způsobu dopomoci při všech úkonech.⁵⁶

Např. u řízené asistence je to tak, že asistent už přesně ví, co by s klientem měli dělat a jaký by měl být jejich plán. Toto se asistent dozví na základě informací, které dostane o klientovi. Tyto informace sestaví zodpovědný pracovník sdružení a v nich je popsáno – na čem se vzájemně klient a pracovník dohodli.

Co tedy mají asistenti jako celek společného? Zcela jednoduše řečeno, je to schopnost ujasnit si svůj vztah k sobě samému, k vlastnímu životu. To je pak následně cesta k odpovědi na otázky spojené i s prací osobního asistenta. Osobní asistence je velice náročnou činností v mnoha ohledech. K tomu, aby ji člověk zvládl a přinášela mu patřičné uspokojení a radost, je třeba nejen vytrvalosti, sebeovládání a schopnosti samostatného rozhodování při překonávání obtíží, ale zejména zodpovědného rozhodnutí se to této práci pustit.⁵⁷

⁵⁵ Hrdá, J., Osobní asistence, Příručka postupů a rad pro klienty, Informace o péči o občany se zdravotním postižením, POV, 1997 (a), str. 10

⁵⁶ Tamtéž

⁵⁷ Jana Majerová, psycholožka POV in Jana Hrdá, 1997, str. 13

3.3 Hranice ve vztahu

Zamýšlení se nad hranicemi ve vztahu je určitě také důležité – jak blízko si k sobě druhého člověka pustíme, co je ještě snesitelné a co už je proti našim zásadám, přesvědčením.

Při individuální práci s klientem znamená koncept hranic vymezení územního okruhu působnosti sociální služby, vedle toho i stanovení okruhu odpovědnosti klienta a profesionála (dobrovolníka), vymezení způsobů a četnosti kontaktu mezi pracovníkem a klientem, vymezení výše finanční pomoci poskytované klientovi apod.⁵⁸

Hranice ve vztahu je nezbytná. Hranicí ve vztahu mezi dvěma lidmi míníme dělítko, které určuje, co je záležitostí mou a co je záležitostí druhého. Každý z účastníků vztahu může rozdělení kompetencí pojímat odlišně. V dlouhodobém vztahu se po čase obvykle ustálí určitý víceméně sdílený model. Zároveň hranice představuje ochrannou bariéru vůči tomu, co je vně. Stejný smysl má i hranice psychická, hranice Já, která se uplatňuje v mezilidských vztazích. Kdyby bral člověk životní zájmy všech ostatních lidí stejně vážně jako ty své osobní, pak by nejspíše nepřežil. Každý člověk tedy má v první řadě na starosti sám sebe. Je zdravé se držet platných zásad v mezilidských vztazích a také ve vztahu pomáhajícího a klienta.⁵⁹

3.3.1 Hranice při pomáhání

Hlavním problémem při pomáhání je splývání, kdy pracovník bere záležitosti klienta příliš za svoje vlastní. Trpí nejen pomáhající, ale celý proces pomáhání. Proti splývání se může pracovník chránit netečností, což představuje další problém. Běžnou starostí je jak uhájit svou hranici vůči manipulaci ze strany klienta. Zde přichází ke slovu asertivita.

⁵⁸ Matoušek, Slovník sociální práce, portál Praha, 2003, str. 79

⁵⁹ Kopřiva, K., Lidský vztah jako součást profese, portál Praha, 2006, str. 74

Splývání může být založené na soucitu. Je třeba rozlišovat mezi soucitem a empatií (vcítěním). Při soucitu se svým protějškem ztotožníme. Můžeme ztratit hranice a být zaplaveni lítostí, pobouřením, úzkostí z toho co se druhému děje. Druhý by však více potřeboval, abychom mu sice rozuměli, ale zároveň nebyli vychýlen ze svého těžiště. Naopak při empatii si dovedeme představit a procítit, co se v druhém člověku děje, ale přitom zůstáváme sami sebou.

3.3.2 Hranice jako ochrana

Hranice ve vztahu může také působit jako určitý druh ochrany. Je doporučeno ve vztahu vyjadřovat vlastní potřeby a jednání v souladu při respektování práv druhých osob. Člověku v tom může pomoci asertivita, která je často vymezována srovnáním s jiným chováním – např. jako ochrana vůči manipulaci nebo jako alternativa vůči jednání pasivnímu (tzn. vyhovění požadavkům druhého proti svému přesvědčení) nebo agresivnímu (sebeprosazení nerespektujícímu práva druhého).⁶⁰

Uchovávat si určité hranice s člověkem je dobré a časem se ukáže, jak se tento vztah mezi lidmi vyvine. Mezi osobním asistentem a klientem dochází k velice intimnímu a soukromému vztahu než kdekoliv jinde. Tím pádem občas i dochází mezi osobním asistentem a klientem k překonávání těchto hranic a vzniku velkého přátelství, které je navázáno po desítky let. Toto své tvrzení mohu prokázat v méj praktické části, kdy součástí dotazníku je i otázka na vztah.

Důležité je se od své práce umět odreagovat, přílišná práce či přílišné sebeobětování vede k syndromu vyhoření, který může mít hluboké dopady na osobnost člověka a to nejen na jeho psychickou stránku, ale i fyzickou. Syndrom vyhoření nastává ve chvíli, kdy je naše energetická bilance dlouhodobě záporná (nemáme zdroje radosti v životě, nejsme dobře zakot-

⁶⁰ Kopřiva, K. Lidský vztah jako součást profese, 2006. str. 84

veni v těle) můžeme se dostat do tohoto stavu. K jeho projevům patří deprese, lhostejnost, cynismus, stažení kontaktu, ztráta sebedůvěry, časté nemoci a tělesné potíže. Není to obyčejná únava. Do syndromu vyhoření je vždy vpletena i otázka po smyslu vlastní práce (např. Ztráta ideálů, workoholismus, atp.).⁶¹

Doporučuje se tomuto stavu předcházet a proto jsou např. pro pracovníky v sociálních službách takzvané supervize (o nich se zmiňuji výše), které jsou i pro osobní asistenty. Nejen však supervize může pomoci před syndromem vyhoření, ale také sportování (jízda na kole, běhání, aerobik, atp.), relaxace, jóga, setkávání s přáteli, a další činnosti, které člověku pomáhají. Každý člověk má jiné zájmy, koníčky, sportovní zaměření, takže mu také vyhovuje jako odreagování něco jiného, však je důležité se umět odreagovat.

Díky dobrému vztahu, který spolu klient a osobní asistent navážou, se mohou velice dobře naplňovat klientova práva a potřeby. Díky němu také se mohou začlenit lépe do společnosti, jež má zásadní dopad na modernizaci služeb (viz výše).

⁶¹K. Kopřiva, Lidský vztah jako součást profese, 2006, str.101

4. VZTAHY MEZI OSOBNÍ ASISTENCÍ A LIDSKÝMI PRÁVY

Osobní asistence je služba, která umožňuje dodržování obecných lidských práv tak, jakou jsou obsaženy v Listině základních práv a svobod (ústavní zákon č. 2/93 Sb.).

Naplnění lidských práv – OA kompenzuje postižení tak, že člověk i navzdory důsledkům svého postižení, může naplnit svá lidská práva – vychází z Listiny lidských práv a svobod.

Možnost volby – OA je jedna z možností, kterou si člověk s postižením může zvolit.

Právo na zachování důstojnosti – Klient má možnost vykonávat běžné aktivity, uplatňovat své schopnosti, při spolupráci asistenta a klienta je patrná příjemná atmosféra a souhra.

4.1 Etický kodex

Z mezinárodního etického kodexu sociální práce vychází tyto 4. principy pro lidská práva a lidskou důstojnost.

Sociální práce je založena na respektu k hodnotě a důstojnosti všech lidí a na právech, která z toho vyplývají. Sociální pracovníci podporují a chrání fyzickou, duševní, emocionální a duchovní integritu a blaho každého člověka. To znamená:

Respektovat právo na sebeurčení – respekt a podpora práva lidí na provádění vlastních výběrů a rozhodnutí, nezávisle na jejich hodnotách a životních rozhodnutích, za předpokladu, že to neohrozí práva a legitimní zájmy druhých. Kupříkladu osobní asistence to znamená, že umožňuje člověku (klientovi) studovat a vzdělávat se, zvolit si volnočasové aktivity.

Podpora práva na participaci – podpora plného zapojení a účasti lidí, kteří používají jejich služby, takovými způsoby, aby mohli dosáhnout zmocnění ve všech aspektech rozhodování a jednání, které ovlivňuje klientův život.

Jednat s každým člověkem jako celostní bytostí – zajímat se o celého člověka v rámci rodiny, komunity a společenského a přirozeného prostředí a usilovat o rozpoznání všech aspektů života člověka.

Identifikovat a rozvinout silné stránky – zaměřovat se na silné stránky jednotlivců, skupin a komunit a tak podporovat jejich zmocnění.⁶²

V etickém kodexu jsou lidská práva přímo pojmenována, to znamená, že je z něj zřejmé o co se jedná a jsou pro sociální pracovníky srozumitelné a bližší než samotná listina práv a svobod.

Sociální pracovník podporuje své klienty k vědomí vlastní odpovědnosti. Jedná tak, *aby chránil důstojnost a lidská práva svých klientů*. Pomáhá se stejným úsilím a bez jakékoliv formy diskriminace všem klientům. Jedná s každým člověkem jako s celostní bytostí. Zajímá se o celého člověka v rámci rodiny, komunity a společenského a přirozeného prostředí a usiluje o rozpoznání všech aspektů života člověka. Zaměřuje se na silné stránky jednotlivců, skupin a komunit a tak podporuje jejich zmocnění.

Chrání klientovo *právo na soukromí a důvěrnost jeho sdělení*. Data a informace požaduje s ohledem na potřebnost při zajištění služeb, které mají být klientovi poskytnuty a informuje ho o jejich potřebnosti a použití. *Žádnou informaci o klientovi neposkytne bez jeho souhlasu*. Výjimkou jsou osoby, které nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu (zejména nezletilé děti) nebo tehdy, kdy jsou ohroženy další osoby. V případech, kde je to v souladu s platnými právními předpisy, umožňuje účastníkům řízení nahlížet do spisů, které se řízení týkají.

⁶² O. Fischer, R. Milfait a kol., 2008, str. 196-197

Sociální pracovník podporuje klienty při využívání všech služeb a dávek sociálního zabezpečení, na které mají nárok, a to nejen od instituce, ve které jsou zaměstnáni, ale i ostatních příslušných zdrojů. Poučí klienty o povinnostech, které vyplývají z takto poskytnutých služeb a dávek. Podporuje klienta při řešení problémů týkajících se dalších sfér jeho života.

Sociální pracovník podporuje klienty při hledání možností jejich zapojení do procesu řešení jejich problémů. Sociální pracovník je si vědom svých odborných a profesních omezení. Pokud s klientem nemůže sám pracovat, předá mu informace o dalších formách pomoci. Jedná s osobami, které používají jejich služby (klienty) s účastí, empatií a péčí.

Sociální pracovník dle výše uvedeného by měl ve své praxi využívat etický kodex a řídit se jím. Některá občanská sdružení zabývající se osobní asistencí mají vytvořený etický kodex osobního asistenta, který je založen na etickém kodexu sociálního pracovníka.

5. PRAKTICKÁ ČÁST

5.1 Úvod

Pro svůj výzkum v podobě dotazníku jsem zvolila téma Osobní asistence jako jedna z cest k naplňování lidských práv člověka. Od respondentů jsem chtěla zjistit názory na toto téma, k němuž jsem zvolila příhodné otázky. Jako respondenty jsem oslovila klienty Asistence o.s., kde pracuji jako Koordinátor osobních asistentů (již i výše). Klienti Asistence o.s. jsou lidé s tělesným a kombinovaným postižením, kteří využívají služby osobní asistence a dalších, které toto sdružení nabízí. Tito lidé se s osobní asistencí setkávají při svých každodenních záležitostech a převážně při různých doprovodech a to např. do práce, do školy, do dílny atp. A potom i při dlouhodobějších asistencích a to např. volnočasové aktivity, různé nácviky dovedností, pomoc při práci a dále dle jejich potřeb. Službu osobní asistence poskytuje sdružení Asistence o.s. nejen lidem z Jedličkova ústavu, ale také pro širší veřejnost – tzn. lidé z Prahy a okolí. V dnešní době má sdružení cca 120 klientů, z nichž převážná většina osobní asistenci využívá pravidelně.

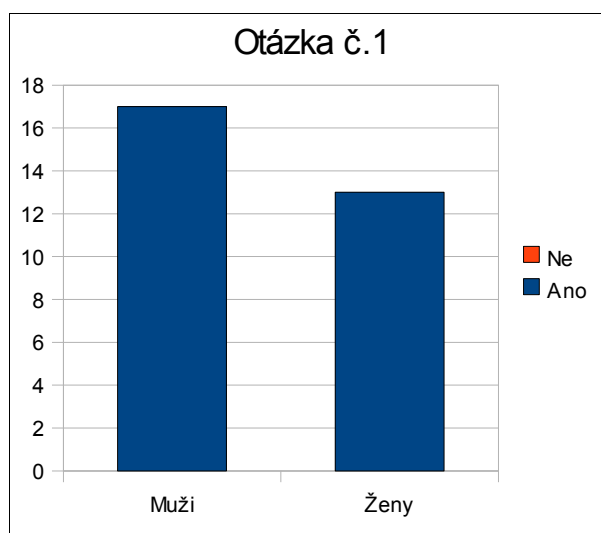
Cílem tohoto výzkumu je zjistit, jaké názory mají klienti Asistence o.s. na potřeby, práva a osobní asistenci a zda považují za důležité spojovat tyto tři části dohromady. Jako metodu výzkumu jsem si zvolila kvantitativní dotazník, který je zaměřen na jednotlivce a mojí hlavní myšlenkou bylo získat názory od lidí, s kterými se setkávám a kteří využívají osobní asistenci. Metodou tedy je individuální dotazování. Dotazník obsahuje 12 otázek a údaje o respondentovi. Otázky jsou uzavřené i otevřené. U dvou otevřených otázek pak vyhodnocuji dle odpovědí v dotazníku.

5.2 Vyhodnocení dotazníku

Celkový počet respondentů, kteří byli ochotni vyplnit dotazník, je 30 lidí. Z toho mužů 17 a žen 13. Věková hranice se pohybuje v průměru od 20 – 40 let.

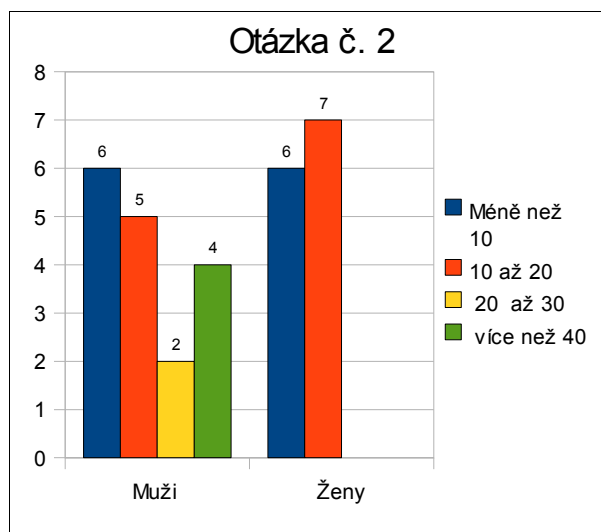
K některým zaškrťovacím otázkám, u kterých byly jen jednoznačné odpovědi, někteří respondenti napsali komentář, který přidávám pod formulkou vzkaz. Tyto vzkazy mi přijdou věcné a je dobré, že se k tomu respondenti ještě podrobněji vyjádřili.

1. otázka - Využíváte (využíval/a jste) osobní asistenci?

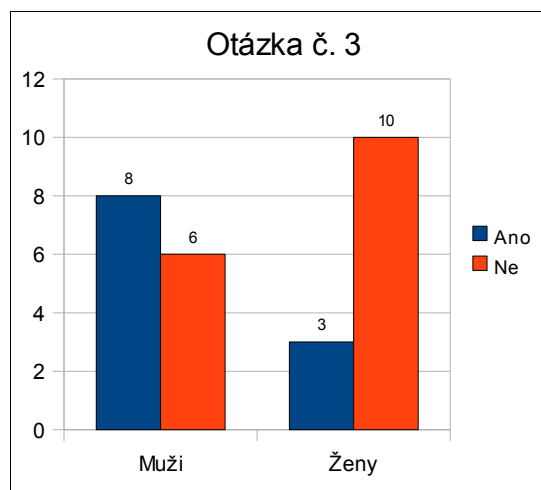
Na tuto otázku odpověděli všichni respondenti, že osobní asistenci využívají. 4 respondenti však měli ke své odpovědi ano ještě výhrady. Jeden respondent (muž) odpověděl ano, ale jen v případě, když jeho maminka nemůže. 2 respondenti (muži) odpovídali sporně (ano, ale ...), protože říkali, že osobní asistenci potřebují jen v případě, kdyby nastoupili do práce, tak např. dopomoci v zaučení. 1 respondent (muž) odpověděl, že je pro něj hodně důležitá maminka a že když nemůže, tak musí využít službu osobní asistence.

2. Pokud ano, kolik hodin týdně potřebujete?

Rozpětí 30 až 40 žádný respondent nezaškrtl. Pro některé respondenty bylo těžké určit kolik hodin týdně osobní asistenci potřebují. Tato otázka měla sloužit jen jako orientační v tom, když klient využívá osobní asistenci, tak jak moc ji potřebuje. Zajímavé by bylo ještě tuto kohortu rozšířit o to na jaké potřeby osobní asistenci využívají.

3. otázka - Máte pocit, že jsou vaše lidská práva (např. právo na svobodu, na práci, bydlení, atd.) v nějakém ohledu ohrožená?

Při odpovědích na tuto otázku jsem čekala vícekrát Ano. Možná nebylo úplné porozumění v zadání – spíše než ohrožena mělo být omezena – tomuto výrazu více klienti rozuměli. Také si myslím, že měla být i odůvodněna odpověď ne. Někteří lidé říkali, že to tak neberou, že se dokážou přes své omezení povznést a nebo to nedokázali dostatečně posoudit. Myslím, že si klienti uvědomili, že mají lidská práva, kterých se mohou případně i dožadovat.

4. otázka - Pokud ano, tak jaká práva to jsou?

U respondentů se hodně opakovala tato uvedená témata: „Právo na bydlení“, které se hlavně týkalo bezbariérové bydlení. „Právo na svobodu pohybu“, které je omezeno bariérami – např. rozbitý chodník v blízkosti bydliště, přístup na úřad, doprava v MHD. „Právo na práci“, u kterého se objevovali odpovědi jako ztížené podmínky při hledání zaměstnání nebo brigády, finanční ohodnocení práce.

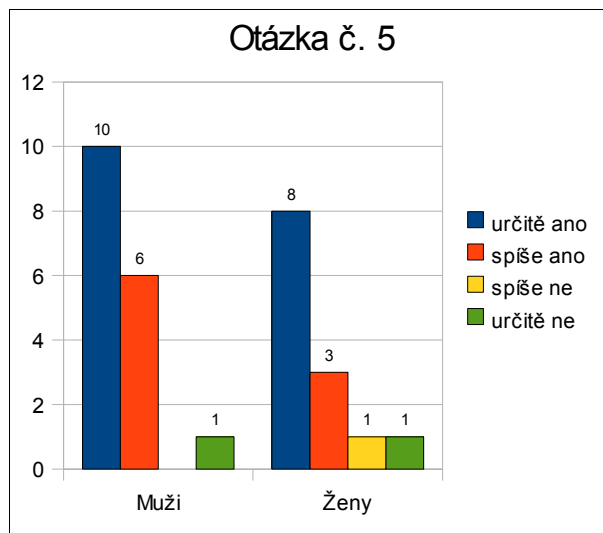
Ve dvou případech objevili tyto odpovědi:

„Nemohu financovat osobní asistenci dle svých potřeb, jsou tedy ohrožena moje nejzákladnější lidská práva co se týče soběstačnosti, samostatnosti, osobní mobility“

„Jedná se o práva: nedotknutelnost osobního soukromí a obydlí, právo na ochranu lidské důstojnosti osobní cti, dobré pověsti a jména“

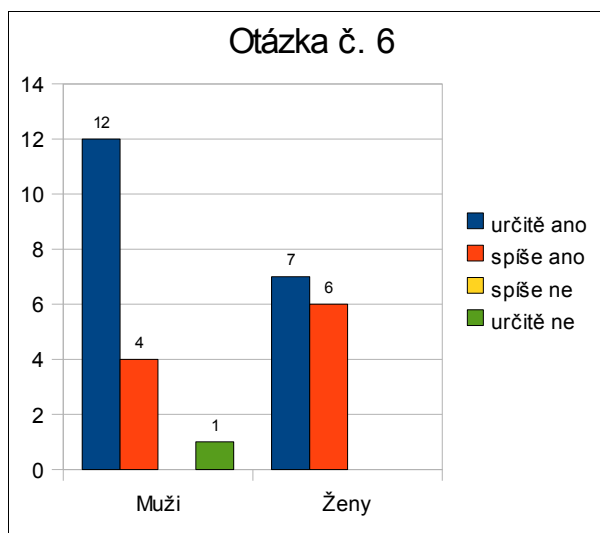
Je nutné společnost zainteresovat do této problematiky, aby se zabráňovalo omezování /ohrožování práv lidí s postižením. Také díky různým sdružením, podporující lidi s postižením, mohou dostat větší povědomí. Chce to pořád bojovat a chtít s těmito nepříjemnými situacemi něco dělat. Je osvědčené, že některé stížnosti jsou vyslyšené a něco se potom stane. Myslím, že je dobré tu i zmínit vzniklou bezbariérovou skupinu, o které píše výše v kapitole 1.5.1.

5. Pomáhá vám osobní asistence k zajištění vašich práv (tzn. právo na svobodu, na práci, na vzdělání, na bydlení)?

Na tuto otázku, která také ještě souvisí s otázkou předcházející, převážná většina mužů a žen odpověděla ano či spíše ano.

6. Pomáhá vám osobní asistence k zajištění vašich potřeb?

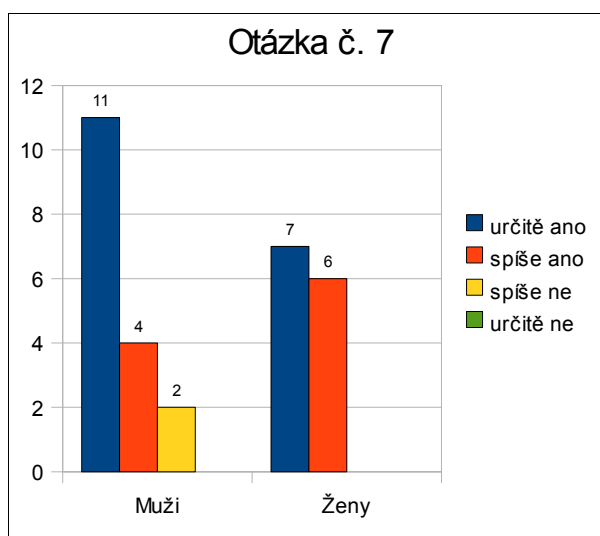

Tato otázka dopadla velice kladně – vypadá to, že potřeby klientů jsou uspokojeny dobře až na jednoho respondenta.

Vzkazy u odpovědi určitě ano: „*Kdyby nebyla osobní asistence, tak bych se nedostal do práce a také kam potřebuji.*“ „*Na 10 000%.*“ „*Kdyby nebyla asistence, tak nejsem v práci, mezi lidmi, na výletech a jsem mezi čtyřmi stěnami.*“ „*Nedostanu se za svým přítelem.*“

Vzkazy klientů jsou opravdu vyčerpávající odpovědi k této otázce.

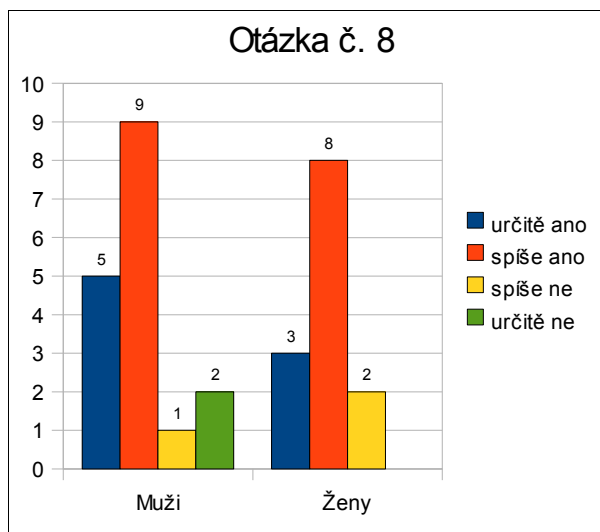
7. Cítíte se díky využívání služby osobní asistence více nezávislý(á)?

Vzkaz - „*hodně nezávislý*“

Na tuto otázku odpověděli respondenti také vcelku kladně. Myslím, že nezávislosti může osobní asistence napomáhat hodně. Nezávislost může vznikat ve chvílích, kdy jsou uspokojena jejich práva a potřeby a takto se mohou dostat tam, kam oni chtějí a potřebují. Myslím, že to i hodně prospívá jejich sebevědomí a také to, že musí proti něčemu bojovat je nenechává jen tak stát. Pocit nezávislosti je hodně důležitý a dosáhnutí tohoto pocitu díky osobní asistenci je určitě veliký úspěch pro klienta.

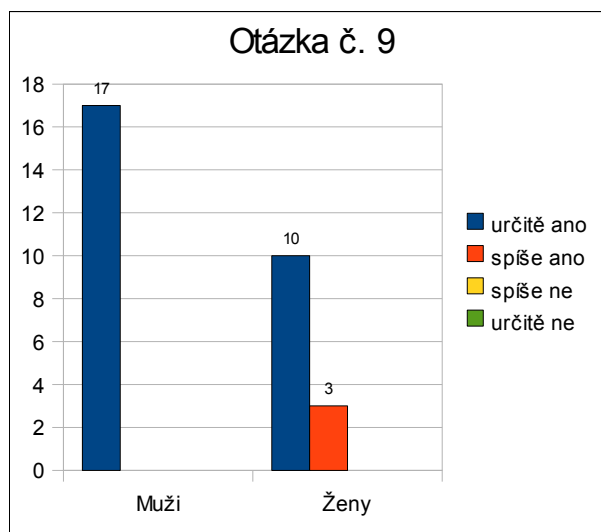
8. Je pro Vás cena za osobní asistenci přijatelná?

Vzkazy: „Mohla by být nižší, pokud jediným příjmem je individuální důchod nebo sociální příspěvek.“

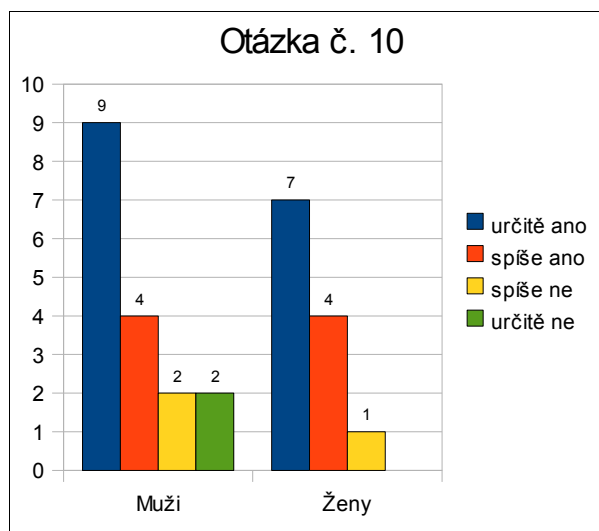
Někteří lidé vnímají cenu za osobní asistenci spíše přijatelnou či nepřijatelnou – vychází to jistě z jejich potřeb, které nemohou být úplně uspokojeny, když si službu nemohou finančně dovolit. Tato otázka je velice diskutabilní. Věřím, že někteří klienti nemohou pokrýt všechny své potřeby a tak se omezit jen na pokrytí alespoň těch základních a případně dalších, což může být velice deprimující a vedoucí k negativním pocitům. Je to opravdu složité, jak tuto situaci vyřešit, jelikož v ní hraje roli spousta aspektů. Bylo by ideální, kdyby cena za osobní asistenci mohla být nižší a některým lidem by to vyřešilo jejich svízelnou situaci. Myslím, že je velice dobré v této situaci si najít nějaké další kamarády, kteří jsou ochotni pomoci či lidi co podporují bez nároku na honorář, tzv. dobrovolníky. Případně si najít nějakého sponzora, který by financoval tyto služby, např. dnes to jsou různé Nadace.

9. Doporučil/a byste osobní asistenci svým známým, kamarádům?

Na tuto otázku odpověděli respondenti převážně určitě ano, svědčí to tedy o tom, že jim osobní asistence nějak pomáhá a byli by rádi, kdyby mohla pomáhat i jejich kamarádům.

10. Umožňuje Vám osobní asistence žít běžným životem ve společnosti?

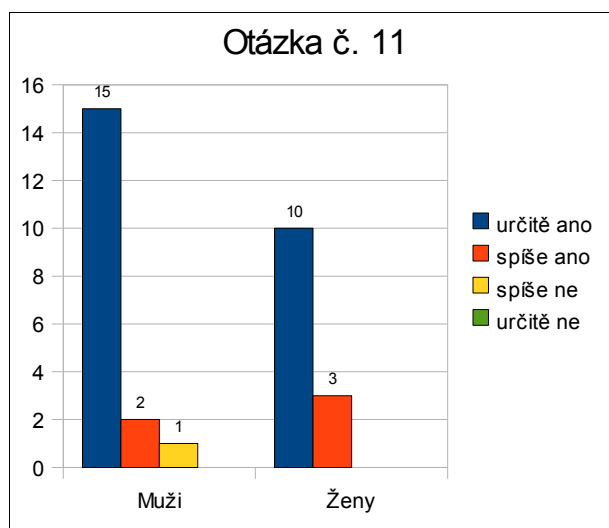
Vzkaz:

spíše ano – pokud je „běžným životem“ myšleno něco víc než „vegetace“

určitě ne já prostě nemůžu žít to, co chápu jako „běžný život“

Nejprve je dobré si říci, co je běžný život ve společnosti: míním tím tedy to, že se člověk dostane do práce, kina, divadla, za kamarády, atd. Bez větších problémů. Samozřejmě, zde určitě hraje roli i to, jak se společnost dívá na lidi s postižením a jak jim je ochotná pomoci. Dle odpovědí z dotazníků vychází, že jim osobní asistence pomáhá u 2 lidí je to na hraně a 2 lidé mají pocit, že jim nepomáhá. Zaujal mě vzkaz jednoho respondenta (výše) – z tohoto vzkazu vyplívá, že osobní asistence tedy napomáhá k tomu, aby člověk mohl žít běžným životem ve společnosti, ale nikdy to nebude úplně jako u zdravých lidí. To si myslím, že je fakt, který se nedá popřít. Je však důležité se aspoň přiblížit k běžnému životu ve společnosti.

11. Je pro vás důležitý dobrý vztah s osobním asistentem?

Vzkaz : „Neboť s nimi chci vycházet v dobrém, ne že musí“

Převážná většina respondentů odpověděla kladně, jeden muž odpověděl ne. Díky kladným odpovědím mohla následovat moje další otázka, která s touto nedílně souvisí.

12. Pokud je pro vás důležitý, tak proč?

Pro respondenty je dobrý vztah s osobním asistentem velice důležitý a to hlavně z důvodů toho, že s ním někteří tráví většinu svého dne a také se dostávají k velice intimním záležitostem (tzn. uspokojování základních lidských potřeb), berou ho do své domácnosti, rodiny, k lékaři, do nemocnice, ví o něm hodně detailních informací. Důležité je dle nich navázat dobrý vztah s asistentem, protože to usnadňuje dobrou spolupráci a také snazší komunikaci (např. Lépe se mi vysvětluje, jak mi má asistent pomoci). Díky navázání dobrému vztahu vzniká důvěra, přátelství, rovnost v jednání. Myslím, že je důležité tzv. padnutí do oka a rozumět si navzájem, potom může vzniknout vše výše uvedené. Někdy se nepovede navázat takovýto vztah, protože si lidé navzájem nerozumí, nebo k tomu vedou jiné důvody.

Odpověď, která se mi zdají nejvíce vystihující:

„Protože nevnímám asistenta jen jako „automat na kávu“. Možná to bude šokující, ale i asistent je člověk. Když už pominu fakt, že tím pádem i on má svá práva, tak lidé by se obecně měli snažit vyjít si vzájemně vstříc (alespoň v rámci možností). A bez feedbacku prostě nejde zjistit, zda si to nelze vzájemně ulehčit.“

Díky dobrému vztahu může také vzrůst klientova sebedůvěra a sebevědomí a také může uspokojovat své potřeby mnohem snadněji.

Shrnutí dotazníku:

Dle mého názoru, tento dotazník dopadl velice úspěšně a splnil cíl mé práce. Díky tomu, že jsem dotazníky vyplňovala s některými klienty individuálně, tak při vyplňování vznikaly zajímavé diskuze, které jsem se snažila zachytit při vyhodnocování. Určitě byla pro tuto práci stěžejní otázka číslo 3, která mohla mít ještě trochu srozumitelnější formu, ale nakonec se podařilo ji pochopit a odpovědět nejen zaškrtnutím, ale i rozmyslet se v čem jsou tedy „moje práva ohrožena“. Další stěžejní otázkou bylo zaměření na dobrý vztah mezi klientem a osobním asistentem – vyplynulo z ní, že je pro převážnou většinu klientů vztah velice důležitý a někteří ho berou jako závazný pro dobrou spolupráci.

Napadá mě, že by pro tuto práci byl i vhodný i kvalitativní dotazník, zaměřený na více podrobnější otázky a mohlo by z těchto dvou šetření vzniknout zajímavější výzkum.

ZÁVĚR

Na závěr bych chtěla shrnout přínosy této bakalářské práce. V teoretické části jsem nastínila problematiku osobní asistence spojenou s právy klienta a naplňování jeho potřeb. Ukázala jsem, jak se tato práva a potřeby navzájem prolínají a jak jsou tedy na sobě navzájem závislá. Je dobré, aby si klienti a pracovníci uvědomovali tuto závislost a také se ji snažili naplnit. V tomto případě se dá hovořit o kvalitě poskytované služby, o její flexibilitě a doplňování etického kodexu sociálních pracovníků i osobních asistentů. Tuto skutečnost potvrdil můj dotazník, kdy převážná většina respondentů odpověděla „ano“ na otázku, zda osobní asistence pomáhá k naplňování práv a potřeb klienta.

Dalším mým cílem bylo propojení osobní asistence s právy a potřebami klienta, tedy naplnění předpokladu, že osobní asistence je vhodným prostředkem k jejich dosažení. Aby se tak stalo, musí být vytvořen nějaký vztah klienta s osobním asistentem. Ten by měl být založen na hranicích, které jsou velmi důležité, aby si dva lidé při své intenzivní spolupráci dokázali vysvětlit mezi sebou pravidla a zároveň viděli, co už je nad rámec tohoto vztahu. V praktické části tuto teorii potvrzují odpovědi na otázku, jestli je pro vás důležitý dobrý vztah s osobním asistentem, kdy převážná většina odpovědí byla kladná. Odpovědi byly spojované s odůvodněním, že je důležitá důvěra, komunikace, porozumění si, atp. Také jsem chtěla potvrdit předpoklad, že osobní asistence umožňuje žít běžným životem ve společnosti, což jsem dokazovala ve čtvrté kapitole, kdy se osobní asistence prolíná s právy klienta. Tento předpoklad se potvrdil v dotazníku v otázce číslo 10.

Práci považuji za velice přínosnou, díky ní jsem mohla pomoci rozšířit obzory v této problematice a potvrdit některé své myšlenky. Také jsem si uvědomila, že překážky existují skoro všude a je důležité na ně poukazovat, např. pomocí médií. Myslím, že je důležité informovat laickou veřejnost o zmíněném tématu i oni se mohou zapojit a nějak pomoci. Jsou překážky,

kteří se při nějakém úsilí dají odstraňovat jako např. bezbariérovost, právo na práci, vzdělání, bydlení. Ve společnosti se nacházejí lidé, kteří chtějí pomáhat, ale nevědí jak, proto je velmi důležité dávat informace k dispozici. Mohu to potvrdit příkladem, kdy je Výzva za MHD přístupnou pro radu hlavního města Prahy, kterou podepsalo hodně lidí, vyslyšena a díky ní se bariéry odstraňují. Bariéry nejsou problémem jen lidí s postižením, ale i maminek s kočárky, starších lidí, lidí omezených v pohybu (např. sádra, berle), atp.

„Je zbytečné se ptát, má-li život smysl či ne. Má takový smysl, jaký mu dáme.“ Seneca

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY :

- HARTL P., HARTLOVÁ H. , *Psychologický slovník*, portál Praha, 2000
- HRDÁ, J., *Osobní asistence příručka postupů a rad pro osobní asistenty*, POV, 1997
- HRDÁ, J., *Osobní asistence, poradenství a zprostředkování*, ARZP, 2006
- HRDÁ, J., *Osobní asistence, Příručka postupů a rad pro klienty, Informace o péči o občany se zdravotním postižením*, POV, 1997 (a)
- HRDÁ, J., M. Šroňková., *Osobní asistence jako jedna z cest k samostatné mu životu, Informace o péči o občany se zdravotním postižením*. POV 1996
- KOPŘIVA, K., *Lidský vztah jako součást profese*, portál Praha 2006.
- MATOUŠEK, O.: *Metody a řízení sociální práce*, portál Praha 2003.
- MATOUŠEK, O.: *Slovník sociální práce*, portál Praha 2005.
- NAKONEČNÝ, M.: *Úvod do psychologie*. Academia, Praha, 2003.
- FISCHER O., MILFAIT R. a kol., *Etika pro sociální práci*, Praha, Jabok 2008
- FISCHER O. a kol., *Etika a lidská práva v sociální práci*, CSSP 2008

internetové stránky:

ČOK, M., *Osobní asistence*, (cit. 21.3.2009), URL: <http://www.osobniasistence.cz/tema=1&article=2&detail=2>

HRDÁ, J.: *Základní údaje o osa (březen 08)*, (cit. 26.4.2009) , URL: <http://www.apoa.cz/index.php/o-osobni-asistencih>

Standardy kvality sociálních služeb: Výkladový sborník pro poskytovatele, (cit.31.5.2009) URL:

http://www.mpsv.cz/files/clanky/5966/4_vykladovy_sbornik.pdf

Úmluva OSN o právech se zdravotním postižením, (cit. 31.5. 2009, URL:

<http://www.nrzp.cz/umluva-osn-o-pravech-osob-se-zdravotnim-postizenim/>

Zákony:

Zákon o sociálních službách č. 108/2006 Sb. Účinný od 1.1. 2007, (cit. 31.5.2009),URL:<http://www.sagit.cz/pages/sbirkatxt.aspxd=76&typ=r&zdroj=sb06108>

PŘÍLOHY

1 Setkání s osobním asistentem

„Princezna pampeliška“

Jedu krásnou zelenou loukou plnou pampelišek a mám obrovskou chuť vstát a běžet tou voňavou trávou. Na chvíli zapomínám, že mé nohy neumí chodit. Ale vzápětí otočím hlavu, mé oči se setkají s druhýma očima a už cítím, jak mě silné ruce chytají, aby mě postavily. A najednou běžíme, stébla trávy poprvé v životě letí okolo mých nohou. Není to tím, že by je snad unášel vítr, ale proto, že já běžím. Už nemohu. Stačí pár slov a sedáme si do trávy. Všechno je tak blízko. Jen maličko se sehnu a kvetoucí tráva mne šimrá po tváři. Protože mé ruce neumí dělat skoro nic, hned jsou tu jiné, aby si mohla uplést věneček z pampelišek. Přestože na zemi sama sedět neumím, nemusím se bát, že se svalím, protože u sebe stále cítím úžasnou oporu, která mne nenechává padnout. Najednou mohu dělat věci, které jsem nikdy předtím nemohla. Buď jsem to prostě neuměla, nebo nebyl nikdo, kdo by měl se mnou dost trpělivosti. Nikdy jsem třeba neměla na ruce prstovou rukavici, protože navléci mi ji se považovalo za úkon, jenž pouhá lidská trpělivost nezvládne. Ale najednou je tu někdo, kdo ji má. Někdo, kdo neřekne „nevymýšlej si takové zbytečnosti“, ale jde a poskytne mi svůj čas a svou dovednost. Nikdy jsem si nic nevyřizovala na úradech sama. A proč, vždyť se vždy našel někdo, kdo to za mne udělal. Bylo to rychlejší, jednodušší a pohodlnější. Mne to však zbavovalo zodpovědnosti za sebe samu i za mé jednání. Teď tu však je opět někdo, kdo mě doprovodí na všechny instituce, kde potřebuji něco zařídit. Vždycky jsem snila o tom, že jednou budu bydlet ve svém bytě a že budu pracovat. Stále jsem však v hloubi duše slyšela námitku „neblázni, vždyť se sama ani neoblékneš a najednou bys chtěla bydlet sama a ještě k tomu chodit do práce.“ Přehnala se léta a já bydlím sama a do práce též chodím. A to opět díky někomu, kdo mi půjčuje své ruce. Tak se mohu obléci, umýt se, uvařit si něco k jídlu. Zkrátka mohu vést svou

domácnost. V práci mi tyhle ruce pomáhají zvedat telefony, zapisovat různé věci, prostě pracovat. Jistě jste si všimli, že se stále zmiňuji o někom, ale ještě ani jednou jsem ho blíže nepředstavila. Hned to napravím. Ten někdo je vlastně více lidí, kteří jsou mými osobními asistenty. Poskytují své normálně fungující tělo nám klientům, to znamená těm, kteří se nemohou spolehnout na své ruce a nohy. Jsou to lidé, jejichž prostřednictvím zvládáme všechny úkony potřebné ke každodennímu životu. Umožňují mi poznávat sebe samu, dovolují mi dostávat se do situací člověka, který má obyčejné každodenní starosti a i radosti. Někdy si připadám jako malé dítě, které se učí dělat první samostatné krůčky. Zpočátku často padá, ale opět vstává a zkouší to znova. Jsem na tom úplně stejně.

Tento úryvek je od paní Šárky Sýkorové, 27let, klientka POV a najdete ho v příručce HRDÁ, J., M. Šroňková.: *Osobní asistence jako jedna z cest k samostatnému životu, Informace o péči o občany se zdravotním postižením*. POV 1996 str. 13-14

2 Dotazník

Dobrý den, chtěla bych Vás požádat touto cestou o vyplnění dotazníku pro účely mé bakalářské práce, jež se zabývá tématem Osobní asistence a naplňování lidských práv jako jedna z cest k samostatnosti. Studuji obor pastorační a sociální práce na Evangelické teologické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Předem Vám mnohokrát děkuji za věnovaný čas a vyplnění.

Prosím zaškrtněte:

Muž

Žena

Věk

1. Využíváte (využíval/a jste) osobní asistenci?

Ano

Ne

2. Pokud ano, kolik hodin týdně potřebujete?

Méně než 10

10 až 20

20 až 30

30 až 40

více než 40

3. Máte pocit, že jsou vaše lidská práva (např. právo na svobodu, na práci, bydlení, atd.) v nějakém ohledu ohrožená?

ANO NE

4. Pokud ano, tak jaká práva to jsou?

5. Pomáhá vám osobní asistence k zajištění vašich práv (tzn. právo na svobodu, na práci, na vzdělání, na bydlení)?

určitě ano

spíše ano

spíše ne

určitě ne

6. Pomáhá vám osobní asistence k zajištění vašich potřeb?

určitě ano

spíše ano

spíše ne

určitě ne

7. Cítíte se díky využívání služby osobní asistence více nezávislý(á)?

určitě ano

spíše ano

spíše ne

určitě ne

8. Je pro Vás cena za osobní asistenci přijatelná?

určitě ano

spíše ano

spíše ne

určitě ne

9. Doporučil/a byste osobní asistenci svým známým, kamarádům?

určitě ano

spíše ano

spíše ne

určitě ne

10. Umožňuje Vám osobní asistence žít běžným životem ve společnosti?

určitě ano

spíše ano

spíše ne

určitě ne

11. Je pro vás důležitý dobrý vztah s osobním asistentem?

určitě ano

spíše ano

spíše ne

určitě ne

12. Pokud je pro vás důležitý, tak proč?